

Matti Muukkonen

*HTT, YTM, ÖTM, julkisoikeuden yliopistonlehtori, Itä-Suomen yliopisto
julkisoikeuden, erityisesti kuntaoikeuden ja itsehallintoyhteisöjen dosentti, Lapin yliopisto*

HAVAINTOJA SUOMALAISESTA
KUNNALLISOIKEUDELLISESTA TUTKIMUKSESTA – ELI
SELVITYS JA DOKUMENTAATIO SIITÄ, MITÄ KAIKKEA
ALALLA ONKAAN TÄHÄN MENNESSÄ TUTKITTU

Edilex 2021/49

Referee-artikkeli

Julkaistu 18.10.2021

www.edilex.fi/artikkelit/24707

SISÄLLYS

1	TUTKIMUSTEHTÄVÄ.....	1
2	AIEMPIEN ESITYSTEN NÄKÖKULMA.....	3
3	RYYNÄSEN KRITIIKKI JA HENKILÖKOHTAINEN PANOS VASTAUKSENA	7
4	UUDELLE VUOSITUHANNELLE	9
5	KUNNALLIS- JA KUNTAOIKEUDELLISEN TUTKIMUKSEN MUODOISTA	12
6	TUTKITUISTA TEEMOISTA.....	14
7	LOPUKSI.....	18
	LÄHTEET	20

1 TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Oikeustieteellisten opinnäytetöiden arvostelussa yksi kriteereistä on se, kuinka hyvin opiskelija pystyy osoittamaan oman tutkimusalueensa tuntemuksen sekä suhteuttamaan työskentelynsä aikaisempaan tutkimukseen, tarkemmin *tutkimustraditioon*.¹ Myös varttuneempien tutkijoiden osalta perehtyneisyyttä aiempaan tieteelliseen keskusteluun vaaditaan. Tästä näkökulmasta onkin ehkä yllättävää, ettei oikeustieteellisiin tutkimuksiin useinkaan sisälly erityisiä aikaisempaa tutkimusta kuvaavia jaksoja. Tai ainakaan niitä ei esitetä samassa muodossa kuin muissa yhteiskuntatieteissä taikka muilla tieteenaloilla. Toki suomalaisen oikeustutkimuksen valtavirtamenetelmän, *lainopin* luonteesta johtuu, että aiemmat tutkimustulokset dokumentoinutta *oikeuskirjallisuutta* käytetään yhtenä oikeudellisen tulkinnan työkaluna. Kirjoittajasta riippuen tästä työkalusta käytetään joko *oikeus-* tai *argumentaatiolähteen* käsitettä.²

Ryhtyessään korjaamaan suomalaisessa *kunnallisoikeudessa*³ ollutta ”käsikirjan” puutetta reilu 20 vuotta sitten, toi *Aimo Rynnänen* esiin sen, kuinka alan tutkimus maassamme oli vähäistä. Vanhan

¹ Ks. Miettinen Edilex 44/2015, s. 13.

² *Seppo Laakson* (1990 s. 63) mukaan ”[o]ikeuslähde on -- yleisnimitys kaikille niille oikeussäännöille, oikeusperiaatteille, prejudikaateille, säädösten esitöille ja muulle normatiivista relevanssia omaavalle informaatiolle, jota ratkaisutilanteessa käytetään sen osoittamisessa, mikä on voimassa olevan oikeuden sisältö esillä olevassa asiassa”. Ks. myös Aarnio 2006 s. 289, jossa selvennetään oikeus- ja informaatiolähteiden eroa. Ks. myös *Hannu Tolosen* (2003 s. 2) ja *Sampo Mielityisen* (2006 s. 20) teokset, joissa todetaan oikeudellisesta ratkaisusta oikeudellisen tekävän nimenomaan se, että siinä argumentoidaan oikeuslärhteillä. Ks. kuitenkin lisäksi Nuotio 2005 s. 129 ja 148–151 ja Hurskainen 2003 s. 183–184.

³ Olen viime vuosina ryhtynyt käyttämään *kuntaoikeuden* käsitettä kuntia koskevaa oikeudellista ainesta tarkastelevan oikeustieteen osa-alueeseen nimeämisessä (ks. esim. Muukkonen Edilex 2017, s. 2, Edilex 2019, s. 4, Oikeus 4/2019, s. 356 ja LM 2/2020, s. 223). Tällä olen poikennut perinteisestä *kunnallisoikeuden* käsitteestä (ks. esim. Rynnänen 1999, s. 18 ss.). Perusteluna muutokselle esitän sen, että jo vuoden 1995 kuntalain (365/1995) yhteydessä vanhasta *kunnallislaki* (953/1976) nimikkeestä luovuttiin (ks. HE 192/1994 vp, s. 18/I), jonka lisäksi myös esimerkiksi *kunnallisvaalien* nimi on muutettu *kuntavaaleiksi* (ks. vaalilaki, 714/1998, 11 luku ja kuntalaki, 410/2015, 15 §, ks. myös HE 290/2014 vp, s. 1/I ja 2/II). Myös vanhan kuntalain 8 b §:n (1375/2007) *kunnallista-*

vuosituhannen puolella teoksessaan ”Muuttuva kunnallisoikeus” (1999) hän kiinnitti huomiota siihen, kuinka päättymässä olleella, viimeisellä vuosikymmenellä esimerkiksi kunnallisoikeudellisia väitöskirjatutkimuksia oli julkaistu vain kaksi: *Erkki Mennolan* ”Maakunnan vapaus” (1990) sekä *Jorma Rasinmäen* ”Yksityistäminen kunnallishallinnossa” (1997).⁴ Myöhemmässä, väitöskirjaansa ”Kuntajako ja kunnallinen pakkoliitos” (2014) sisällyttämässään aiempaan tutkimukseen kohdistuneessa katsauksessaan *Kyösti Tornberg* kuitenkin hieman ”toppuutteli” tätä näkemystä, sillä hänen mukaansa oikeudenalan tutkimushistoriasta oli tunnistettavissa myös aktiivisempia kausia, kuten itsenäisyyden alkuaajat ennen toista maailmansotaa sekä ajanjakso vielä senkin jälkeen aina 1980-luvun alkupuolelle saakka.⁵

*Kunnallisoikeuden*⁶ tutkimustraditiossa aikaisempaa tutkimusta on käsitelty vaihtelevasti. Viittaan tällä erityisesti aikaisempaa tutkimusta kuvaaviin osioihin enkä niinkään oikeuskirjallisuuden hyödyntämiseen lainopillisessa argumentaatioissa. Aikaisemmista teoksista voidaan kuitenkin nostaa esiin *Toivo Holopaisen* väitöskirja ”Kunnan asema valtiossa” (1969), Rynnäsen, *Raimo Lehkosen* ja Mennolan oppikirja ”Kunnallisoikeus. Johdatus kuntien oikeudellisen aseman perusteisiin” (1995), *Timo Konstarin* laajemmin hallinto-oikeuden kehitystä 1900-luvulla koskenut katsaus teoksessa ”Oikeustiede Suomessa 1900–2000” (1998), Rynnäsen tutkimus – tai hänen omaa käsitteistöään käyttäen käsikirja – ”Muuttuva kunnallisoikeus” (1999), *Marja Sutelan* väitöskirja ”Suora kansanvalta kunnassa” (2000), *Sini Sallisen* väitöskirja ”Kunnan itselleen ottamat tehtävät ja niiden oikeudelliset reunaehdot” (2007) sekä Tornbergin jo mainitun väitöskirjan (2014) tutkimustradition tunnistamista tai kuvaamista koskevat jaksot.⁷

Tässä tutkimuksessa olen ollut kiinnostunut osin ajantasaistamaan ja osin täydentämään aiemmin esitettyä. *Tarkoituksenani on ollut selvittää ja dokumentoida se, mitä kunnallisoikeudellista tutkimusta Suomessa on aiemmin tehty.* Tavoitteenani on samalla ollut pyrkimys sen tunnistamiseen, olisiko tutkimusmassasta löydettävissä joitain selkeitä jatkuvuuksia esimerkiksi joihinkin tiettyihin tarkasteluteemoihin liittyen, vai ovatko kuntiin liittyviä oikeudellisia kysymyksiä tarkastelevat tutkimukset olleet lähinnä toisistaan irrallisia puheenvuoroja. Ajatuksenani on siten ollut syventää ymmärrystä siitä, mihin teemoihin aiempi tarkastelu on kohdistunut. Samalla olen ajatellut, että aiemman tutkimuksen lähes täydellinen dokumentaatio voisi palvella kuntaoikeudellista tutkimusta niin opinnäytetöiden tekemisen muodossa kuin varttuneempien tutkijoiden johdattelussa näihin teemoihin. Kyse on siten ollut eräänlaisesta tiedonhankinnasta ja -kokoamisesta tulevia tutkimustarpeita silmällä pitäen.⁸

Menetelmällisesti esitys voitaneen sijoittaa *oikeusinformatiikan* piiriin. Tiedonhakua olen tehnyt tutustumalla alan kirjallisuuteen ja erityisesti lähdeluetteloihin sekä erilaisiin käytössäni olleisiin haku-
konetuloksiin. Esimmärykseni perusteella minulla on ollut melko hyvä tietämys siitä ketkä ovat ol-

---

louden ja -hallinnon neuvottelukunta on uuden lain 13 §:ssä korvautunut *kuntatalouden ja -hallinnon neuvottelukunnalla*. Sen sijaan edelleen kuntalain 24 §:ssä on säädetty *kunnallisesta kansanäänestyksestä* ja esimerkiksi lain 65 §:ssä *kunnallisesta liikelaitoksesta*. Tuoreesti myös kunnallisesta viranhaltijasta annettu laki (304/2003, viranhaltijalaki) on nimetty uudelleen laiksi kunnan ja hyvinvointialueen viranhaltijasta (nimi muutettu lailla 627/2021). Jo aiemmin säädöksen vanhasta nimikkeestä huolimatta siinä puhuttiin (ja puhutaan edelleen) *kunnan viranhaltijoista* (viranhaltijalaki 1.1 §, 627/2021). Vanhoista muotoiluista edelleen jäljellä ovat kuntalain 135 §:n *kunnallisvalitus* sekä tuloverolaissa (1535/1992) laajasti käytetty *kunnallisverotuksen* käsite.

⁴ Rynnänen 1999, s. 15–16; ks. myös Mennola 1990 ja Rasinmäki 1997.

⁵ Ks. Tornberg 2014, s. 6.

⁶ Käytän tässä yhteydessä tietoisesti muotoilua kunnallisoikeudellinen (vrt. alav. 3) lähinnä kahdesta syystä. Ensimmäkin en katso olevani oikeutettu jälkikäteen nimeämään koko tutkimusperinnettä uusiksi nykyaikaisemmalla käsitteistöllä sekä toiseksi käsitteen kunnallisoikeudellinen käyttäminen mahdollistaa laajemman tarkastelun aikaisempaan tutkimukseen.

⁷ Ks. Holopainen 1969, s. 250–274, Rynnänen – Lehkonen – Mennola 1995, s. 11–16, Rynnänen 1999, s. 13–23, Sutela 2000, s. 29–31, Sallinen 2007, s. 65–89 ja Tornberg 2014, s. 6–13.

⁸ Alkujaan tämä kirjoitus on laadittu osaksi tulevaa kuntaoikeudellista väitöskirjani edellä mainittujen esimerkkien mallin mukaisesti. Käsikirjoituksen työstön yhteydessä kuitenkin havaitsin, ettei tässä laajuudessa tarkastelua ollut tarkoituksenmukaista sisällyttää siihen, kyseisen tutkimuksen artikkeliväitöskirjaluonteisuudesta johtuen. Tämä johti päätökseen eriyttää tämä tarkastelu omaksi artikkelikseen.

leet keskeisiä tutkijoita ja muita teemoihin perehtyneitä kirjoittajia, ja mitkä taas ovat olleet heidän keskeisiä teoksiaan. Tämä on mahdollistanut yhtäältä mainittujen hakujen tekemisen hakukoneisiin (eduskunnan kirjaston tietokanta, yliopistokirjastojen tietokannat, Edilex, Googlen palvelut) *inter alia* henkilöiden nimillä ja tietyillä asiasanoilla (esim. kunnallisoikeus ja sen muunnelmat) sekä toisaalta aiempien katsausten ja muiden tutkimusten antamien ”vihjeiden” seuraamisen aineistoni täydentämiseksi. Joissain kohdin rajanveto sen suhteen on kyse ollut kunnallisoikeudellisesta tutkimuksesta vai ei, on ollut haastavaa, mutta näissä tilanteissa olen katsonut paremmaksi mainita kuin jättää mainitsematta tietyn teoksen nimenomaan edellä mainitun tarkoituksen toteuttamiseksi. Raportointivaiheessa olen lähtenyt liikkeelle erityisesti aikaisemmista vastaavista katsauksista, jonka jälkeen olen tunnistanut eräitä vaiheita suomalaisessa kunnallisoikeudellisessa tutkimuksessa ennen siirtymistä käsittelemään tutkimusten toteutusmuotoja sekä aihepiirejä. Tässä apuna olen käyttänyt eräitä luokitteluja, joita varsinkin varttuneemmat tutkijat ovat aina silloin tällöin eri yhteyksissä tehneet.

Nähdäkseni kunnallisoikeudellisen tutkimuksen tutkimustraditiota Suomessa voi mielestäni perustellusti lähestyä useammalla eri tavalla. Ensinnäkin kysymystä voidaan tarkastella siitä näkökulmasta, miten aikaisemmissa tutkimuksissa niiden laatijan oma tutkimus on liitetty traditioon tai miten traditiota on kuvattu. Toisekseen aikaisempaa tutkimusta voidaan tarkastella siitä näkökulmasta, minkä tyyppistä tai muotoista oikeuskirjallisuutta on tuotettu. Kolmanneksen tehtyjä tutkimuksia voidaan luokitella teemoittain, jonka lisäksi neljänneksi tarkastelu voidaan kohdistaa niihin henkilöihin, jotka kunnallisoikeudelliselle traditiolle ovat oman panoksensa antaneet. Näistä viimeinen on kuitenkin luonteeltaan sellainen, ettei siihen edellisten näkökulmien jälkeen ole yleensä erikseen tarvetta, vaan keskeiset hahmot tulevat luontevasti käsitellyiksi muiden jäsentelyjen yhteydessä. Toisen erillisen tutkimuksen aihe toki olisi tarkastella keskeisiä hahmoja ja esimerkiksi syitä miksi he kuntia koskevan oikeustutkimuksen piiriin ovat päätyneet.

2 AIEMPIEN ESITYSTEN NÄKÖKULMA

Luonteva lähtökohta aikaisemman tutkimuksen tarkastelulle ovat ne edellä mainitut tutkimukset, joissa tutkimustraditiota on siis jo aiemmin käsitelty. Käsitökseni mukaan nimittäin erillistä esitystä siitä, miten kunnallisoikeus Suomessa on kehittynyt, ei ole tehty, vaan kehityspolun hahmottaminen on lähinnä niiden muutamien katsauksien varassa, joita esimerkiksi väitöskirjoihin tai muihin tutkimuksiin on sisällytetty. Näistä Sutelan esitystapa lienee suoraviivaisin. Käsitellessään aikaisempaa kunnallisoikeudellista tutkimusta hän tuo luettelomaisesti esiin sen, kuinka alan relevanteiksi tutkimuksiksi voidaan tunnistaa ainakin *Tore Modeenin* ”Det kommunala förtroendeuppdraget” (1962a) -niminen väitöskirja, *Kaarle Makkosen* ”Kunnallinen säädösvalta” (1968) -niminen tutkimus, jo mainitun Holopaisen väitöskirja (1969), *Matti Niemivuon* väitöskirja ”Valtionavut kunnille ja kuntainliitoille” (1976), *Olli Mäenpään* tutkimus ”Kunnan hallinto” (1981) sekä Rynäsen väitöskirja ”Kunnan tehtävien lakisääteistäminen” (1986). Lisäksi Sutela mainitsee Rasinmäen väitöskirjan sekä *Paula Tiihosen* vuonna 1986 julkaiseman ”Kansalaisten itsehallinnon laajentaminen” -nimisen väitöskirjan osana kunnallisoikeudellista tutkimustraditiota.⁹ Edelleen hän tuo esiin – tarkemmin lähteistämättä – sen kuinka kyseiset henkilöt ovat myöhemmin jatkaneet tutkimustyötään sekä sen, kuinka edellisten ohella Suomessa on julkaistu kunnallislainsäädäntöä koskevia kommentaariteoksia.¹⁰ Kommentaariteoksiin ja niiden asemaan palaan jäljempänä (luku 5).

Suhteessa Sutelaan, muiden lähestymistapa näyttäisi olevan selkeästi temaattisempi tai henkilökeskeisempi. Esimerkiksi Sallinen ei ole erikseen käsitellyt kunnallisoikeudellista tutkimustraditiota, vaan käsittely tapahtuu pikemminkin osana analyysiä siitä, miten Suomessa kuntien tehtävien jaottelua koskevat luokittelut ovat eri tutkijoiden tuotannossa esiintyneet.¹¹ En tässä yhteydessä mene tar-

⁹ Ks. Sutela 2000, s. 30.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Ks. Sallinen 2007, s. 65–89.

kemmin Sallisen tulkintoihin eri tutkijoiden tarkastelutavoista. Sen sijaan totean, että vastaavaa teemaattista rakennetta on havaittavissa myös erityisesti Rynnäsen, Lehkosen ja Mennolan sekä Rynnäsen, kuten myös jossain määrin Holopaisen ja Tornbergin tarkasteluissa.

Näistä Holopaisen ja Tornbergin esitystavat ovat hyvin samankaltaiset, joskin edellisen tarkastelutapa on syvällisempi ja käsiteltävään teemaan pureutuvampi. Tornbergin tapa taas muistuttaa henkilökeskeisyydessään jossain määrin Sutelaa, oman kuitenkin selkeästi pidemmän perspektiivin ja jossain määrin syvällisemmän otteen. Niin Holopainen kuin Tornberg tuovat omissa katsauksissaan esiin sen, kuinka jo itseasiassa ennen vuoden 1865 keisarillista asetusta¹², jolla suomalaiset kunnat instituutioiden luotiin, oli *Johan Jakob Nordström* laatinut lainopillisen tiedekunnan professorin virkaa varten väitöskirjan ”De municipiorum in Fennia constitutione” (1832), joka lienee ensimmäinen Suomessa tehty kuntia koskeva oikeustieteellinen tutkimus.¹³ Sekä Holopainen että myöhemmin Tornberg ovat nostaneet esiin Nordströmin toteamuksen siitä, kuinka Ruotsi-Suomen kunnat olivat omaperäisiä, eikä niistä tullut tehdä johtopäätöksiä muiden maiden oikeuden perusteella.¹⁴

Nordströmin jälkeen erityisesti Holopainen on käsitellyt laajasti niin *Robert Hermansonin* kuin *K. J. Ståhlbergin* vaikutusta hänen väitöskirjansa teeman kannalta keskeiseen kysymykseen kunnan asemasta, mutta myös laajemmin kunnallisoikeudellisen tutkimuksen kehitystä.¹⁵ Hermanson, jota Konstari on hallinto-oikeudellisen tutkimuksen kehitystä kuvatessaan kutsunut ”Suomen hallinto-oikeudellisen tutkimuksen perustan rakentaj[aksi]”,¹⁶ jatkojalosti julkaistuissa luennoissaan erityisesti ”sivillisti” *Robert Montgomeryn*¹⁷ ajatuksia julkisoikeuden, tarkemmin sanottuna *politiaoikeudesta*¹⁸

¹² Keisarillisen Majesteetin Armollinen Asetus kunnallishallituksesta maalla (Asetuskokoelma 1865, n:o 4). Vuoden 1865 asetuksen valmistelusta ks. Ståhlberg 1901, s. 4–9 ja Kaukovalta 1940, s. 41–103.

¹³ Teos julkaistiin samana vuonna uudelleen ruotsiksi nimellä ”Skildring af Municipal-författningen i Finland”; ks. Nordström 1832 ja Holopainen 1969, s. 250. Huomaa, että *Reino Kuuskoski* (1955, s. 23) on myöhemmin pitänyt Nordströmiä keskeisenä hahmona Ruotsin kunnallislakien synnyssä ja sitä kautta myös Suomen vuoden 1865 kunnallisasetuksessa, sillä ruotsalaiset vastineet olivat ”antamassa virikettä” suomalaisille. Nordström toimi myös Ruotsin kunnallislakikomiteassa vv. 1858–1859 (ks. Kaukovalta 1940, s. 35). Huomaa myös, että *Urpo Kangas* (1998, s. 13) on kuvannut Nordströmin eroa professuurista (, jota varten kyseinen väitöskirja oli laadittu) vuonna 1846 lainopillisen tiedekunnan alennustilan muuttumiseksi katastrofaaliseksi. Ennen eroaan Nordström ehti toimia kirkkolakikomitean vuoden 1845 mietinnön varsinaisena laatijana. Tuossa mietinnössä ehdotettiin pakollisia ”pitäjänkokouksia”; ks. Kaukovalta 1940, s. 41–42.

¹⁴ Ks. Holopainen 1969, s. 250 ja Tornberg 2014, s. 7.

¹⁵ Ks. Holopainen 1969, s. 250–262. Myös Tornberg (2014, s. 7) nostaa kaksikon esiin keskeisinä hallinto- ja kunnallisoikeustieteen kehittäjinä, mutta selvästi Holopaisen tarkastelua suppeammin. Sen sijaan Sallinen (2007, s. 65–75) käsittelee näiden ajattelua hyvinkin laajasti suhtautumisessa kunnan toimiala- tai tehtäväjäkoon.

¹⁶ Ks. Konstari 1998, s. 390.

¹⁷ Ks. Montgomery 1889–1895.

¹⁸ Pohjoismaisen oikeushistorian tutkimuksissaan *Lars Björne* (1998, s. 218) on liittänyt em. Nordströmin tutkimuksen (1832) nimenomaan politiaoikeuteen. Tällä Björnen (LM 7-8/2006, s. 1096) mukaan tarkoitettiin sitä valtion toiminnan alaa, joka ”toimi välittäjänä yksityis- ja julkisoikeuden välillä” ja johon kuului ennen kaikkea poliisitoiminta, kansalaisten mielipiteenvapauden valvonta, huoltotoiminta sekä kansalaisten taloudellisten toimien valvominen ja turvaaminen. Myöhemmin politiaoikeudesta kehittyi hallinto-oikeus, jonka osaksi myös kunnallis- tai kuntaoikeus on vakiintuneesti nykyisin ymmärretty; ks. Pihlajamäki LM 4/1999, s. 528. Ståhlbergin (1893, s. 81) mukaan ”[p]olitia-, poliisi-nimitys merkitsi valtion tai kaupungin hallitusmuotoa yleensä, kunnes sitä 14 vuosisadan lopulla Ranskassa alettiin käyttää osottamaan maallisen esivallan aikaansaataavaa järjestystä, menestystä ja julkista turvallisuutta yleensä. Saksassa syntyi 15 vuosisadan lopulta alkaen varsinaisia poliisilainsäädäntöjä, jonka jälkeen politian valta, aluksi käsittäen kaiken valtion toiminnan, parin vuosisadan kuluessa suurenmistaan suureni poliisivaltion kaikkialle tunkeutuvaksi holhoukseksi.” Edelleen Ståhlberg (mts., s. 81–82) jatko: ”Mutta vähitellen alkoi muodostua erinäisiä valtiotehtäviä itsenäisiksi hallintoaaroiksi; ja näitten erkantuessa supistui politian ala. Ulkoasiat ja oikeudenhoito, sota-asiat sekä vihdoon raha-asiatkin siitä vähitellen irtautuivat ja alkupuolella 1700-lukua varsinaisen politia oli jäänyt vastaamaan nykyistä sisähallintoa.” Huomaa myös, että kunnallisoikeudellista tutkimustraditiota käsitellessään Rynnänen (1999, s. 18) on nostonut esiin, kuinka Suomessa kunnallisoikeudellinen tutkimustraditio on ollut vahvasti hallinto-oikeusperusteista. Toisaalta tätä ei ole tarpeen ihmetellä, sillä myös esimerkiksi *Veli Merikosken* väitöskirja vuodelta (1935) oli nimetty ”Hallinto-

kehittyneen hallinto-oikeuden käyttöön.¹⁹ Holopaisen mukaan Hermansonin tutkimustoiminnan voitiinkin katsoa aloittaneen "[k]unnan asemaa koskevan systemaattisen tutkimuksen perustan" luomisen.²⁰

Hermansonia ei kuitenkaan ole yleisesti pidetty kunnallisoikeudellisen tutkimuksen perustajana, sillä tämä "kunnia" on osoitettu Ståhlbergille – huolimatta siitä, että hänen ajattelunsa monin paikoin nousi edellisen kantoja.²¹ Tornbergin mukaan Ståhlbergillä oli kuitenkin ratkaiseva vaikutus kunnallisoikeuden kehittymiseen erityisesti tämän toimittua lainopillisen tiedekunnan ensimmäisenä hallinto-oikeuden professorina vuosina 1909–1919.²² Niinpä Ståhlbergista muodostui keskeinen alan kehittäjä ennen toista urallaan Tasavallan Presidentiksi päätyntä kunnallisoikeuden tutkijaa eli *Urho Kekkosta*.²³

Niin Hermansonia ja Ståhlbergia kuin myös myöhemmin Kekkosta yhdistää sitoutuminen *käsitteelliseduktiiviseen* menetelmään.²⁴ Omassa katsannossaan Sallinen on kuvannut heidän tutkimustapaansa *käsitelainopilliseksi*.²⁵ Teoreettisena paradigmatäätä 1900-luvun alkupuoliskolla vaikuttanutta ajanjaksoa voitaneen kuvata *konstruktivismiksi*.²⁶ Rynänen, Lehkosen ja Mennolan mukaan Keko-

oikeudellinen tutkimus yhdistymisvapaudesta", joka viittaa, että käsitys varhaisesta hallinto-oikeudesta, ehkä politia-kytköksistään johtuen, lienee ollut melko laaja.

¹⁹ Ks. esim. Kulla 1980, s. 249 ja Husa 1995, s. 46 sekä Sallinen 2007, s. 65 ja Muukkonen 2012, s. 19.

²⁰ Ks. Holopainen 1969, s. 250. Ks. myös Sallinen 2007, s. 65–68. Hermansonin hallinto-oikeudelliset luennot julkaistiin vuonna 1898 nimellä "Anteckningar enligt professor R. F. Hermansons föreläsningar öfver inhemsk förvaltningsrätt".

²¹ Toteamusta Ståhlbergin toimimisesta kunnallisoikeuden perustajana on perusteltu ennen kaikkea hänen kirjoittamillaan selitysteoksilla sekä lukuisilla lausunnoilla ja mietinnöillä niin itsenäisenä tutkijana kuin lainvalmistelukunnassa; ks. Sallinen 2007, s. 68–71 ja Holopainen 1969, s. 259. Huomaa myös, että jälkimmäinen (ibid.) nostaa esiin Ståhlbergin aseman vuoden 1948 kunnallislain (642/1948) eli ns. *koontalain* yhtenä laatijana. Kyseinen säädös oli ensimmäinen, jossa samaan lakiin sisällytettiin niin maalais- ja kaupunkikuntia kuin muitakin kunnallisia yhdyskuntia koskevat säännökset (ks. HE 125/1947 vp, s. 2/II–3/I). Kommentaarien ohella Ståhlberg käsiteli kuntien asemaa myös muun muassa vuonna 1901 pitämässään ja seuraavana vuonna julkaistussa esitelmässään "Kunnallisen itsehallinnon kehittämisestä", em. taajaväkiä yhdyskuntia koskevassa kirjoituksessaan Joukahaisessa, Lakimies-lehdessä vuonna 1912 julkaistussa "Kunnanvaltuuston toimivalta" -nimisessä artikkelissa ja teoksessaan "Suomen hallinto-oikeus, yleinen osa" (1913, 2 p. 1928). Myös hänen väitöskirjansa "Irtolaisuus Suomen lain mukaan" (1893) lienee jossain määrin liitettävissä myös kuntiin johtuen siinä yhtenä kysymyksenä käsitellystä kuntien roolista irtolaisuuden valvonnassa; ks. Ståhlberg 1893, s. 116–157 ja 161–172. Toki tyypillisimmin niin Ståhlbergin väitöskirja kuin *Onni Talaksen* väitöskirja "Kotipaikkaoikeus Suomen lain mukaan" (1905) liitetään pikemminkin *sosiaalioikeuden* lähtölaukauksiin ja käsitteellisesti laajempaan *hallinto-oikeuteen*; ks. Tuori 1998, s. 398–399 ja Konstari 1998, s. 390–391. Myöhemmin Ståhlberg käsiteli esimerkiksi ylemmänasteista itsehallintoa (LM 2/1930), josta hän myös lainvalmistelukunnassa oli laatinut lakiehdotuksen; ks. LvkM 1930:1. Kuntien asemaa käsitelti myös artikkelissaan "Kunnan itsepuolustus-oikeus toiseen kuntaan liittämistä vastaan" (LM 3/1939).

²² Ks. Tornberg 2014, s. 7.

²³ Kekkosen tuotannosta on syytä hänen väitöskirjansa (1936) ohella nostaa esiin myös hänen kunnallista vaalilakia (vihon järjestysnumero 108/1917) ja sitä seuranneita (laki 191/1953 ja 49/1964) säädöksiä koskenut selitysteoksensa (alkaen 1933 nimellä "Kunnallisvaaleja koskeva lainsäädäntö selitettynä", myöhemmin "Kunnallisvaalilaki selitettynä" vuodesta 1956 ja "Uusi kunnallisvaalilaki selitettynä", vuonna 1953), jota myöhemmin toimitti myös hänen poikansa *Matti Kekkonen* (vuoden 1956 painoksesta lähtien). Myös *Karl Willgrenin* julkaistut "Förvaltningsrättens allmänna läror" (1925, s. 174–216, 243–248 ja 424–434) sisälsivät kuntien oikeudellisia kysymyksiä koskevia jaksoja. Holopainen (1969, s. 263–264) nostaa esiin Willgrenin roolin itsehallinnon olemuksen sekä muiden kunnan asemaan liittyvien teoreettisten ongelmien esille nostamisessa.

²⁴ Ks. Rynänen – Lehkonen – Mennola 1995, s. 11–13.

²⁵ Ks. Sallinen 2007, s. 65 ja 69. Käsitelainopista ks. esim. Siltala 2003, s. 821–822.

²⁶ Yhdistysoikeuden tutkimustradition käsittelyn yhteydessä (Muukkonen 2012, s. 18–20) olen tunnistanut oikeudenalan perinteeseen kuuluvan lähinnä kaksi (historiallista) ajanjaksoa: konstruktivistinen ja *analyttinen*. Konstruktivismiin käsite on tuossa yhteydessä omaksuttu *Markku Heliniltä* (1988, s. 314–316), joka on liittänyt sen ennen kaikkea 1920-luvun yksityisoikeudelliseen argumentaatioon. Kyse oli erityisesti menetelmästä, jonka ensimmäisessä vaiheessa lainsäädännön ilmaisemista oikeusnormeista konstruointiin käsitteitä, jonka jälkeen taas

sen väitöskirja ”Kunnallinen vaalioikeus Suomen lain mukaan” (1936) edusti aikakautta puhtaimmillaan.²⁷ Edellä mainitussa teoksessaan ”Muuttuva kunnallisoikeus” Ryytänen korosti Kekkonen merkitystä erityisesti myös siksi, että tämän teos oli ”aina 1960-luvulle saakka viimeisin kunnallisoikeudellinen väitöskirja”.²⁸ Tornbergin mukaan taas Kekkonen ansio näkyy siinä, että hän oli ensimmäinen suomalainen tutkija, joka käsitteli kunnallisen itsehallinnon perustuslainsuojaa.²⁹ Toisaalta Kekkonen voi tietyllä tavalla ajatella myös päättäneen konstruktivistisen aikakauden, sillä jo 1950-luvulta lähtien myös muilla oikeudenaloilla analyttisempi – käsitteen oikeusteoreettisessa merkityksessä – ote sai valtaa myös kunnallisoikeudessa.³⁰

Kirjoittaessaan koostetta hallinto-oikeuden kehityksestä 1900-luvulla Konstari tuo esiin kuinka *Tapio Tarjanteen* tutkimuksessa ”Virkasuhteen lakkaaminen Suomen valtionhallinnossa” (1934) oli jo ennen Kekkoa eräänlainen varhaisviite muutoksessa käsiteläinopista kohti analyttistä metodologiaa.³¹ Tieteenalan murroskaudella erityisesti Merikoski näyttäytyi eräänlaisena välittäjänä, joka yhdisteli käsiteläinoppia sekä positiivisoikeudellisia aineksia.³² Kun vielä *Olavi Rytkölä* ja Modeen teoksellaan ”Om de självständiga offentligrättsliga anstalterna i Finlands förvaltningsorganisation” (1965) edustivat Merikosken rinnalla käsiteläinoppia, alkoi hallinto-oikeudessa kuitenkin viimeistään 1960-luvulla ilmetä aiemman tradition vierastamista.³³ Tässä suunnannäyttäjinä olivat edellä mainitut Makkosen tutkimus (1968) ja Holopaisen väitöskirja (1969) sekä ajallisesti hieman vanhempi *Olli Ikkalan* väitöskirja ”Kunnan yleinen toimiala” (1959).³⁴

---

niistä deduktiivisesti johdettiin uusia oikeusnormeja; ks. esim. Tuori 2007, s. 93, 139 ja 186. Analyttisellä ajanjaksolla taas viitataan 1930-luvulta lähtien analyttiseen tai *analyttis-funktionaaliseen oikeustieteeseen*, jossa käsiteläinopin konstruktiiiviset päätelmät korvattiin ns. ”oikeusasema-analyysillä”. Analyttisestä oikeustieteestä ks. tarkemmin Siltala 2003, s. 822–823. Huomaa, että *Jukka Mähönen* ja *Seppo Villa* (2006, s. 39) ovat yhtiö-oikeuden yleisistä opeista kirjoittaessaan ”nipputtaneet” käsiteläinopin ja analyttisen oikeustieteen ”positivistis-konstruktivistiseksi tutkimusotteeksi”. Näiden ohella yhdistysoikeuden tutkimustraditioita käsittelevässä tutkimusta hahmottelin osaltaan itsekin lisäksi *jälkianalyttiseen perusoikeuskouluun* liittyvää lähestymistapaa; ks. Muukkonen 2012, s. 16–25. Jälkianalyttisyyden käsitettä ovat käyttäneet aiemmin mm. *Kaarlo Tuori* (2003, s. 147–149 ja 2007, s. 216–218) sekä Määttä (Oikeus 3/2000, s. 333–355, erit. s. 335).

²⁷ Ryytänen – Lehkonen – Mennola 1995, s. 13.

²⁸ Ryytänen 1999, s. 19–20.

²⁹ Ks. Tornberg 2014, s. 8.

³⁰ Ryytänen – Lehkonen – Mennola 1995, s. 13–14.

³¹ Ks. Konstari 1998, s. 391. Tarjanteen panos hallinto-oikeuden kehittämisessä jäi kesken tämän kaaduttua jatkosodassa vain 40-vuotiaana. Tätä ennen hän oli kuitenkin ehtinyt toimia Helsingin yliopiston hallinto-oikeuden professorina vuodesta 1935 alkaen. Tuona aikana hän ehti toimia niin Merikosken, kuin Kekkonen vastaväittäjänä; ks. Kangas 1998, s. 423 ja 427. Erityisesti virkamiesoikeuteen perehtyneenä tutkijana, Tarjanne sivusi kunnallislaitosta myös tiiviillä teoksellaan ”Kansakoulunopettajanviran lakkauttaminen ja sen oikeusvaikutukset” (1932).

³² Ks. Konstari 1998, s. 391. Merikosken kunnallisoikeudellisesta panoksesta ks. esim. artikkeli ”Kunnallisen edustajiston suljettu istunto” (Lakimies 5/1939).

³³ Ks. Ellilä 2007, s. 18 ja Konstari 1998, s. 391–392. Rytkölään tuotannosta kuntia koskien voidaan nostaa esiin ainakin teokset ”Kuntain yhteistoiminta” (1952), ”Kunnallisen jaoituksen muuttaminen. Yleinen luonne ja edellytykset” (1956) ja ”Kuntajakolaki – tammikuun 21 päivänä 1977 kuntajaosta annetun lain selitysteos” (1978) sekä artikkelit ”Kunnan ja valtion suhteen oikeudellinen perusta” (KTA 4/1979), ”Poliittiset virkanimitykset ja kunnallishallinto” (KTA 2/1983) ja ”Pakkoliitosten edellytyksistä” (KTA 1/1989). Modeen oli käsitellyt kunnallisia kysymyksiä jo aiemmin teoksessaan ”Kommunens allmänna kompetens” (1962b), jonka lisäksi myöhemmin hän käsiteli teemoja muun muassa artikkeleissaan ”Kunnan toimivallasta” (KTA 1/1975), ”Ulkomaiset vaikutteet Suomen kunnallishallinnon kehityksessä” (KTA 4/1991), ”Historische Einführung in das nordische Kommunalrecht” (SuG 2/1993), ”Kuntalakiehdotus – kriittisiä näkökohtia” (KTA 1/1994), ”Kunnallisoikeuden kehitysnäkymiä” (LM 2/1996), ”Kommundirektören i Finland” (1997), ”Suomen kaupunkien kunnallisasetuksen syntyvaiheet” (KTA 2/1998), ”Vertailevaa kunnallisoikeutta” (LM 1/2006) sekä yhdessä *Lasse Oulasvirran* kanssa kirjoittamassaan artikkelissa ”Politicians – professionals – the power – the structure of Finnish local government” (KTA 1/1994).

³⁴ Kunnallisoikeuden ulkopuolelta analyttisen oikeustieteen edustajiksi voidaan lukea *Jaakko Uotila* väitöskirjallaan ”Päätösvalan siirtäminen Suomen valtionhallinnossa” (1963), *Eero Vilkkonen* väitöskirjallaan ”Hallintotoimen mitättömyydestä” (1970) sekä *Kari Sinisalo* ”Poliisin toimivallan määräytymisestä” (1971); ks. Konstari 1998,

Niin Rynnäsen kuin Konstarin tarkasteluissa edellä mainittu Niemivuon väitöskirja (1976) näyttäytyy traditiosta jossain määrin poikkeavana, osittain siihen sisältyneen laajan empiirisen tarkastelun vuoksi.³⁵ Rynnänen, Lehkonen ja Mennola ovat myös liittäneet Niemivuon tutkimuksen *hyvinvointivaltioliseen itsehallintokäsitykseen*, jonka ”vastapainoksi” hieman myöhemmin muodostui erityisesti Mäenpään edustama *oikeusvaltiollinen itsehallintonäkemyks*.³⁶ Myöhemmin Niemivuo on kirjoittanut kuntiin liittyen otsikolla ”Valtio ja kunnallinen itsehallinto” (1991), kun taas Mäenpäästä on yhdessä Rynnäsen ja Tuorin kanssa kehkeytynyt yksi käytetyimmistä eri kuntia koskevien lainsäädäntöhankkeiden asiantuntijoista.³⁷ Mäenpään tuotannosta voidaan oikeudenalaan liittyen mainita myös ”Kuntien itsehallinto EU-Suomessa” (1997). *Krister Ståhlberg* taas on kirjoittanut ”Finnish local government in the postwar period: the development of the state - local relationship and the free-commune experiment” (1990) -nimisen raportin.

Tässä luvussa olen tarkastellut aikaisemmissa tutkimuksissa esitettyjen tutkimustraditioiden kuvauksen pohjalta sitä, mitä kunnallisoikeudellista tutkimusta Suomessa on ollut erityisesti alan varhaisina vuosina. Tältä osin tarkastelu on ollut lähinnä täydentävää. Keskeisiä havaintoja on se, että ennen kuntia koskevan keisarillisen sääntelyn antamista, tutkimusta ei käytännössä Nordströmin professoriväitöskirjaa lukuun ottamatta oikeastaan ollut. Ensimmäinen varsinainen kunnallisoikeuteen tuon jälkeen keskittynyt puheenvuoro olikin vasta 1900-luvun alussa Ståhlbergin kirjoittama kommentaari maalaiskuntia koskeneesta lainsäädännöstä. Vaikka häntä onkin ”tituleerattu” kunnallisoikeuden isäksi, olivat monet hänen ajatuksistaan oikeastaan Hermansonilta, joka taas oli omaksunut niitä mitä ilmeisemmin siviilioikeuden tutkimuksen piiristä. Vuosisadan vaihteessa synnytetty ajattelurakenne muodostui valtavirraksi useiden vuosikymmenien ajaksi ja erityisesti nimenomaan kunnallisoikeudellisista teemoista väitelleen Kekkonen tutkimusta on voitu pitää eräänlaisena suomalaisen konstruktivismiin huipputuotoksena. Hiljalleen tämä paradigma kuitenkin alkoi menettää asemaansa analyttiselle oikeustieteelle, jonka osana merkittävin painotusero näkyi lähinnä hyvinvointivaltiolaisen ja oikeusvaltiollisen itsehallintonäkemyksen välillä, joista jälkimmäinen muodostui myöhemmin selvästi valtavirraksi.

3 RYNNÄSEN KRITIIKKI JA HENKILÖKOHTAINEN PANOS VASTAUKSENA

Kuten edellä (luku 1) toin esiin, esitti Rynnänen reilu parikymmentä vuotta sitten kritiikkiä kunnallisoikeudellisen tutkimuksen vähäiseen määrään. Kun nyt itse olen tutkimusprojektiani varten käynyt läpi suomalaista kunnallisoikeudellista tutkimusta, voin kuitenkin yhtyä Tornbergin näkemykseen siitä, kuinka alan tutkimustoiminnan aktiivisuus on ollut vaihtelevaa. On nimittäin niin – kuten Tornberg oivallisesti tuo esiin – että ennen toista maailmansotaa ja aina 1980-luvun alkuun asti kunnallisoikeuden harrastuneisuus oli runsasta.³⁸ Sen sijaan en voi yhtyä siihen näkemykseen, etteikö tämän jälkeen tutkimusta olisi myös melkoisesti, joskin tiettyjä suvantovaiheita on ollut. Jo pelkästään Ryy-

---

s. 392. Tornberg (2014, s. 9) on nostanut 1960-luvun kunnallisoikeuden tutkijoista vielä esiin *Edvard Murenin*. Tämän tuotanto koostui kuitenkin pääosin lyhyistä muun muassa Suomen Kunnallislehden laadituista kirjoituksista, joita en tässä yhteydessä ryhdy erittelemään; ks. kuitenkin Sallinen 2007, s. XXV. Lisäksi Tornberg (2014, s. 7–9) muistuttaa, että myös *Rafael Erich* ja Kuuskoski ovat edellä mainittujen lisäksi käsitelleet kunnallisoikeudellisia kysymyksiä tai vähintäänkin kunnallista itsehallintoa tuotannossaan.

³⁵ Ks. Konstari 1998, s. 393 ja Rynnänen 1999, s. 21.

³⁶ Ks. Rynnänen – Lehkonen – Mennola 1995, s. 14 ja Konstari 1998, s. 395; ks. myös Mäenpää HT 1/1983.

³⁷ Ks. Tornberg 2014, s. 10.

³⁸ Tornberg 2014, s. 6. Huomaa kuitenkin myös edellä mainitut Rytkölän artikkelit (KTA 2/1983 ja KTA 1/1989). Mennolan ”Paikalliset normit” (LM 6/1983), ”Kuntajaon muuttamisen oikeudelliset ongelmat” (LM 2/1984) sekä *Aulis Pöyhösen* artikkelit ”Kunnanjohtajan asema säädettävän lain kannalta” (KTA 2/1989) ja ”Onko kuntien pakkoliitoksille enää lainkaan edellytyksiä?” (LM 6/1989) sekä *Kari Prättälän* ”Kunnan ja sen viranomaisen valitusoikeudesta” (KTA 1/1985). Ks. myös *Kai Kaliman* ”Kunnan talous” (1988) ja ”Kunnan oikeudesta sitoutua taakauksen yksityisen elinkeinonharjoittajan velasta” (LM 5/1975).

näsen tuotanto on niin mittavaa, että yksistään sen perusteella kunnallisoikeutta ei jälkikäteen arvioituna voi mitenkään ainakaan kuolinkouristuksissaan olevaksi kutsua. Toki näin kukaan ei liene eksplisiittisesti väittänytkään.

Tornbergin mukaan Ryytänen on ollut 1980-luvulta alkaen keskeisin hahmo kunnallisoikeudellisessa tutkimuksessa, jossa hän on keskittynyt erityisesti kunnalliseen itsehallintoon.³⁹ Ryytänen tuotanto on kuitenkin niin massiivista, ettei sitä voi sivuuttaa vain viittauksella hänen väitöskirjaansa (1986) tai muutamaiin keskeisiin teoksiin. Jo heti seuraavana vuonna väittelystään hän julkaisi teoksen ”Yksityistämisen lainsäädännössä” (1987), jota ovat seuranneet ainakin seuraavat artikkelit ja kirjat:

- ”Kasvat kunnalle – kunnallisen parlamentarismien käyttönotolla vai organisaatiota uudistamalla?” (KTA 2/1992);
- ”Kuntalaki, kuntalainen ja julkisen hallinnon muutos” (KTA 1/1994), ”Kriisikuntalaki ja kunnallinen itsehallinto” (LM 7/1994);
- ”Medborgarnas kommun – delaktighetsprojekt i Finland” (NAT 3/1999);
- ”Kunnan uusi toimintamalli. Oikeudellinen rakennetutkimus kunnallisen kansanvallan sisällöstä ja ilmenemisestä” (1996);
- ”Valtuusto kunnallisen itsehallinnon turvaajana” (1998);
- ”Muuttuva kunnallisoikeus” (1999);
- ”Kuntayhteisön johtaminen” (2001);
- ”Kansalaisen renessanssi – kansalaisosallistumisen uusi merkitys ajankohtaisen kansainvälisen kehityksen valossa” (2002);
- ”Suomalainen pormestari” (2002) -selvitys;
- ”Kunnat valtion valvonnassa” (2004a) -tutkimus;
- ”Kuntien ja alueiden itsehallinto – kehittämävaihtoehtot” (2004b);
- ”Läheisyysperiaatteet Suomen hallinnon rakenneperaatteena” (2006);
- ”Kunnan itsepuolustus-oikeus toiseen kuntaan liittämistä vastaan” (Edilex 2006a);
- ”Kunnallisen liiketoiminnan rajat murroksessa” (Edilex 2006b);
- ”Euroopan unioni ja kunnallishallinto – edetäänkö ”kunnallisoikeudesta” aitoon kumppanuuteen?” (Edilex 2006c);
- ”Kunnan toimintaympäristö muuttuu – tarvitaanko myös johtamisjärjestelmän uudistamista?” (Edilex 2007);
- ”Kuntauudistus ja itsehallinto” (2008);
- ”Pormestari” (2010);
- ”Kunnallishallinnon kansainväliset vaikutteet” (2012);
- ”Kuntalain merkityksettömmäksi jäänyt säännös vai itsestäänselvyydessään tarpeeton lainkohta? Näkökohtia kunnan asukkaiden vapaaehtoispanoksesta kunnan tehtävien hoidossa.” (2012) -artikkeli;
- ”Vapaakuntahengestä kuntakapinaan: kunnallinen itsehallinto 2010-luvulla (KTA 1/2012) -artikkeli;
- sekä tietävästi tuoreimpana artikkelina ”Kunnallinen itsehallinto hallintopolitiikan sivuraitteilla – Onko kunnista tulossa valtion tulosohtajattuja paikallishallintoyksiköitä?” (Edilex 2020).

Kun vielä huomioidaan Ryytänen yhdessä *Juhani Nummelan* kanssa kirjoittamat ”Kuntahallinnon vaihtoehtot” (1993) ja ”Kansalainen ja uusi hallinto” (1996) sekä yhdessä *Ari Vesikkalan* kanssa kirjoitettu ”Vapaat kunnat” (1994), yhdessä *Heikki Telakiven* kanssa kirjoitettu ”Eurooppalainen mallikunta” (2008) ja yhdessä *Eeva Maijalan* kanssa kirjoitettu ”Ylimmän kuntajohdon työnjako” (KTA 2/2003) -niminen artikkeli, voidaan sanoa Ryytänen tuotannon olevan koko kunnallisoikeuden tutkimustraditiossa merkittävin yksittäisen tutkijan tuottama panos.

Ryytänen tuotannossa on nähdäkseni korostunut erityisesti yhteyksien hakeminen ulkomaisiin verkkeihin. Hän näyttää olleen kiinnostunut erityisesti siitä, miten muualla Euroopassa, erityisesti vah-

---

³⁹ Tornberg 2014, s. 11.

van paikallis- ja alueitsehallintotradition omaavissa maissa kunnallinen itsehallinto on ymmärretty. Hänellä on selvästi korostunut ajatus siitä, että kunnat ovat jossain määrin itsearvoisia ja niillä on myös selkeä suojasuhteessa valtioon. Ryytäsen tuotannon perusteella näyttää siltä, että hän on nimenomaan halunnut keskusteluttaa sitä, millainen suomalainen kunnallinen itsehallinto olisi tai pitäisi olla, jotta se olisi lähempänä niitä ideaaleja, joiden pohjalle koko konsepti aikanaan on luotu. Se, että Ryytäsen tutkimus on ollut ennen kaikkea teoreettista, ei tarkoita sitä, etteikö hän olisi osaltaan ollut vaikuttamassa myös siihen miten kunnallisoikeudellinen ”pykäläjuriidikka” on kehittynyt. Vaikka hän ei sinänsä ole koskaan ollut kirjoittajana keskeisissä kommentaariteoksissa, sisältyy useisiin hänen teoksiinsa myös tulkintasuosituksia. Painopiste kuitenkin on ollut selvästi jossain muualla. Vilpittömästi hänet voidaan kuitenkin nostaa selvästi suomalaisen kunnallisoikeudellisen tutkimuksen keskeisimmäksi hahmoksi erityisesti 1980-luvulta lähtien.

4 UUDELLE VUOSITUHANNELLE

Huolimatta edellä esitetystä, ei Ryytäsen huoli tutkimuksen vähäisyydestä kuitenkaan ole ollut täysin aiheeton, sillä melko vaihtelevaa kunnallisoikeudellisen tutkimuksen julkaiseminen on ollut. Erityisesti viimeisen kymmenen vuoden aikana on tutkimustoimintaa harjoitettu suhteellisen paljon. Sen sijaan taas eritoten 1990-luku oli jonkinlaista suvantovaihetta.⁴⁰ Kuitenkin jo heti 2000-luvun alussa julkaisi Sutela edellä mainitusti väitöskirjansa (2000), post doc -työnsä ”Sosiaali- ja terveyspalvelujen ulkoistaminen” (2003) sekä useampia kunnallisoikeudellisia artikkeleja.⁴¹ Vuonna 2000 väitöskirjansa ”Kunnan päätösvallan siirtyminen” julkaisi myös Heuru, kun taas vuonna 2001 väittelyvuorossa oli *Kaija Majoinen* otsikolla ”Mitä virkaa valtuustolla?”⁴² *Asko Uotin* väitöskirja ”Taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset perusoikeudet kunnallisessa päätöksenteossa” taas hyväksyttiin vuonna 2003. Edelleen myös *Marja Pajukosken* ”Preventio, sosiaalioikeus ja kunnat” (2006) on näkemykseni mukaan katsottavissa vähintäänkin kunnallisoikeudellisia näkökulmia omaavaksi.⁴³ Myös *Kalevi Ellilän* kunta-

⁴⁰ Ks. kuitenkin *Toivo Pihlajaniemen* vuonna 1998 julkaiseman, vuoden 1997 kuntajakolaki (1196/1997) koskenut kommentaari ”Kuntajakolaki selityksin”. Lisäksi 1990-luvulla myös Niemivuo julkaisi mainitun valtion ja kunnan välistä suhdetta koskevan tutkimuksen (1991), *Hannele Isola* tutkimuksen ”Vapaakunnan hallinto” (1992) ja *Klaus af Ursin* yhdessä Heurun kanssa ”Kunnanjohtajan asema ja johtamisedellytykset” (1990). Lisäksi julkaistiin myös *Eija Tetrin* teos ”Kuntien ja valtion välinen neuvottelumenettely” (1998) sekä useita kunnallisoikeudellisia teemoja käsitellyt artikkelikokoelma ”Näkökulmia kunnallishallintoon 1990-luvulla” (1998), josta erityisesti nousee esiin *Heikki Kullan* kunnallisoikeuden oikeuslähteoppiiä -käsitellyt artikkeli. Modeenin laajaan tuotantoon on jo viitattu edellä (ks. alav. 33). Myös Mennolan artikkelit ”Maakuntien asema ja Euroopan integraatio” (KTA 1/1991) ja ”Maakunnallinen autonomia muuttuvassa Euroopassa” (KTA 4/1991), *Aarre Tähdén* artikkeli ”Vapaakuntakokeilu ja itsehallinto” (KTA 1/1992), Pöyhösen ”Näkökohtia esittelystä ja esittelijänvastuusta kunnallishallinnossa” (KTA 2/1992) ja ”Kuntalaki ja valtion väliset suhteet” (KTA 1/1994) sekä *Kauko Heurun* ”Kuntalakiehdotuksen perusteiden kritiikki” (KTA 2/1994) voidaan nostaa esiin.

⁴¹ Ks. Sutelan em. väitöskirja (2000) sekä siihen likeisesti liittyneet ”Kunnallinen kansanäänestys de lege ferenda -kannanottoja” (KTA 1/1997), ”Kunnallisen kansanäänestyksen käyttöala. Vertaileva tutkimus Suomen ja Schleswig-Holsteinin kunnallisten kansanäänestysäännösten tulkinnasta ja käytännöstä” (1997), ”The Consultative Municipal Referendum as a Support for Decision-Making in Local Government” (KTA 3/1999) sekä ”Oikeusvertailun mahdollisuudet. Vertailukohteena kunnallinen kansanäänestysinstituutio” (LM 1/2001). Sutelan tuotanto on ollut omiaan paikkaamaan myös sitä Ryytäsen (1999, s. 18) ja Modeenin (KTA 4/1991, s. 566) esille nostamaa puutosta, jonka mukaan suomalaisessa kunnallisoikeudessa vertailua ei ole juuri tapahtunut, vaan ala on ollut korostuneen kiinnostunut lähinnä kansallisesta oikeudesta ja sen tulkinnasta. Ks. myös Sutela Oikeus 4/2001, Sutela 2002 ja Sutela – Savolainen 2005.

⁴² Vastaväittäjänä toimineen *Olavi Borgin* (KTA 1/2002, s. 64) Majoinen väitöskirja sijoittui ”hallintotieteen ja kunnallisoikeuden raja-alueille, mutta siinä o[li] runsaasti myös oikeussosiologisia, politologisia ja organisaatio-opillisiakin aineksia”.

⁴³ Ks. myös Pajukoski 2006, s. 37–38, jossa hän pohdiskelee, onko kyseessä sosiaali- vai kunnallisoikeudellinen tutkimus päätyen toteamaan molempien näkökulmien olevan välttämättömiä tutkimusongelman ratkaisemisessa.

terveyspalvelujen laillisuusvalvontaa käsittelevä väitöskirja ”Terveyskantelujen perusteet” (2007) on luettavissa tähän kokonaisuuteen; *Elina Laamasen* ”Vapaaehtoiset pakkoliitokset?” (2007) ja *Yrjö Kuotolan* ”Kunnan raja” (2009) -nimiset väitöskirjat kuitenkin ehkä vielä selkeämmin, kuten myös *Mikko Komulaisen* ”Ulkoistaminen kunnissa” (2010).

Artikkeleista 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä voidaan jo edellä mainittujen lisäksi nostaa esiin vielä *Eija Mäkisen* ”Määräaikaiset palvelussuhteet kunnallishallinnossa” (KTA 4/2001)⁴⁴, ”Tarvitaanko kuntien kaavoituksen viranomaisvalvontaa?” (Ympäristöjuridiikka 3–4/2007) ja ”Kunnallisvalituksen tulevaisuus” (2010b), *Esa Aallon* ”Kuntajakolaista oikeuskäytännön valossa” (2004), *Pekka Hallbergin* ”Kunnallisen itsehallinnon tulevaisuuden näkymiä” (KTA 2/2005), Uotin ”Kunnallinen itsehallinto, subjektiiviset oikeudet ja lapsiperheiden palvelujen järjestäminen” (2006), *Tuija Prusin* ”Kunnallinen itsehallinto maankäyttö- ja rakennuslaissa” (2006), Modeenin jo edellä mainittu ”Vertailevaa kunnallisoikeutta” (LM 1/2006) sekä *Tarmo Miettisen* kanssa kirjoittamani ”Perustuslain 125.2 §:n nimitysperusteet ja kunnallinen virantäyttö” (LM 4/2006). Muita julkaistuja tutkimuksia tällä vuosikymmenellä ovat olleet Heurun ”Kunta perusoikeuksien toteuttajana” (2002), ”Pormestari” (Edilex 2006) ja ”Perustuslaillinen kunnallishallinto” (2006) sekä esimerkiksi Mäkisen teokset ”Oikeudellinen kontrolli kunnan ympäristöasioissa” (2004) ja ”Kunnallisvalitus – kiusantekoa vai tarpeellista valvontaa ja oikeusturvaa” (2010a). Kunnallisoikeudellisiin teoksiin voidaan lukea myös *Jukka-Pekka Halmeen* ”Kunnanhallituksen ohjaus- ja johtovalta kunnan hallinnossa” (2005).

Uusin päättynyt vuosikymmen on tuonut taas mukanaan lukuisia – ainakin jossain määrin – kunnallisoikeudellisia väitöskirjoja, kuten *Anja Karvonon-Kälkäjän* ”Unohtuuko vanhus?” (2012), *Ilari Hovilan* ”Kunnan maapolitiikka – oikeudelliset ohjauskeinot” (2013), Prusin ”Kuntien itsehallinnollinen asema kaavoituksessa” (2013), *Tanja Matikaisen* ”Rahoitusperiaate kunnallisen itsehallinnon turvaajana” (2014), Tornbergin jo edellä mainittu ”Kuntajako ja kunnallinen pakkoliitos” (2014), *Martti Häkkäsen* ”Rakennusoikeuden sääntely” (2016), *Hilkka Heinosen* ”Naapuruuskiistat ja kunnan ympäristönsuojeluviranomainen kiistojen käsittelijänä” (2016), *Heidi Niemen* ”Kunta työllisyydenhoitajana” (2018) sekä *Laura Perttolan* ”Kynnyksen yli. Julkisoikeudellinen tutkimus vanhuspalvelujen saamisen edellytyksistä” (2019). Näistä toki osa identifioituu ensisijaisesti jollekin muulle oikeudenalalle, kuten ympäristöoikeustieteeseen.⁴⁵ Sen sijaan *Atte Kortin* väitöskirjaa ”Kunnan toimivalta ja harkintavalta yleisellä ja erityisellä toimialalla” (2020) oli selvästi kuntaoikeudellinen.⁴⁶

Kuntia oikeudellisesti tarkastelleista artikkeleista taas on nostettava esiin *Seppo Koskisen* ”Näkökohtia kunnanjohtajasopimuksessa sovitusta erokorvauksesta” (Edilex 2011) ja hänen yhdessä *Kirsi Kuisikon* kanssa kirjoittamansa ”Kunnan viranhaltijan saaman varoituksen valituskelvottomuus – kestävä ratkaisuko?” (2012), *Hannu Katajamäen* ”Kuntaliitokset ja uusi paikallinen hallinto” (2012), *Arvo Myllymäen* ”Tämän vuosituhatosen kuntauudistusten karikat” (2012), Mäenpään ”Julkinen organisaatio valinkauhassa – valettavana kunnallishallinto” (2012), Perttolan yhdessä *Jonna Kivelän* kanssa kirjoittama ”Lapsen etu ja kunnallinen itsehallinto: yhteensovittamisen haasteet opettajien lomautustilanteissa” (2012), Prättälän ”Kunnanjohtajien johtajasopimukset – näkökohtia de lege ferenda” (2012), *Markku Suksin* ”Två språk i kommunalförvaltningen” (JFT 5/2012), *Maria Ovaskan* ”Korkeakoulututkinto kelpoisuusvaatimuksena aineenopettajan, sosiaalityöntekijän ja sairaanhoitajan tehtävissä” (Edilex 21/2013) ja ”Kunnallinen virkavaali 2000-luvulla” (LM 1/2015)⁴⁷, *Tanja Mansikan* ”Kuka kantaa virkavastuuta?” (Edilex 11/2014), *Denis Galkinin* ja *Tomi Voutilaisen* ”Hankintarenkaat kuntien välisen yhteistyön muotona” (DL 6/2015), Voutilaisen ja *Evgeniya Kurvisen* ”Kuntien tietohallinnon järjestäminen – vastuut ja rajoitteet ulkoistamisessa” (Edilex 19/2015), Perttolan tämän väitöskir-

⁴⁴ Ks. myös Mäkisen vuonna 2006 yhdessä *Kalervo Hirvosen* kanssa kirjoittama ”Kunnallinen viranhaltija” -kommentaariviranhaltijalaista.

⁴⁵ Ks. esim. Heinonen 2016, s. 29. Ks. myös Perttola 2019, s. 32, jossa hän käsittelee oman tutkimuksensa sidoksia vanhuus-oikeuteen sekä kyseisen alan luonteesta. Tässä yhteydessä on mainittava myös *Anu Kurkinen-Supperin* väitöskirja ”Kunnanjohtajan johtajasopimus, sen rooli ja merkitys kunnan johtamisessa” (2016), vaikka se oikeustieteellisen tutkimuksen ulkopuolelle sijoittuukin.

⁴⁶ Ks. myös Korte Edilex 2021.

⁴⁷ Ks. myös Ovaskan ”Poliittinen virantäyttö vai syrjintä sukupuolen perusteella?” (LM 5/2013).

jaankin lopulta sisältynyt ”Tiedonsaanti vanhuspalvelujen myöntämisperusteista” (Oikeus 3/2015), *Heta Heiskasen* ja Uotin ”Kunnanjohtajan sananvapaudesta” (2016), jälkimmäisen ”Kunnallisten hyvinvointipalvelujen tuottamisen ja tuotteistamisen oikeudellisesta problematiikasta” (2012), Mäkisen ”Kuntien ja maakuntien valvonta Pohjoismaissa” (LM 1/2017), *Anu Mutasen* ”Itsehallinto valtiosääntöoikeudellisena käsitteenä julkishallinnon uudistuksissa – yhteistarkastelussa kuntien ja niitä suurempien alueiden itsehallinto” (Edilex 23/2017), *Saanareetta Virikon* ”Kunnan johtamisjärjestelmän oikeudellinen perusta” (KTA 4/2016) ja ”Kunnanjohtajaan kohdistuvan luottamuspuolan tulkinta oikeuskäytännössä” (LM 1/2018, s. 153–163), Voutilaisen ja *Meri Sariolan* ”Tiedonhallinnan vastuut kuntien jätehuollon järjestämisessä” (Ympäristöjuridiikka 3–4/2019), Uotin ja *Laura Heikkilän* ”Kuntapalvelujen tuloksellisuuden arviointi muuttuvan kunnallisen itsehallinnon kontekstissa” (FL 2/2019), Sariolan ”Viranomaisen asiakirja, kun yksityinen toimii kunnan lukuun” (LM 3–4/2020), *Sami Sarvilinnan* ”Kunnan päätös palvelussuhdeasiassa” (Edilex 7/2020) ja ”Kunnan kiinteistönlouvatusten oikeudellinen valvonta” (LM 3–4/2021) sekä *Harriet Lonkan*, *Vesa-Pekka Tervon*, Uotin ja Keinäsen ”Kuntaa koskeva sääntely ja kunnan oma säädösvalta kriisijohtamisessa” (FL 2/2021).

Omasta tuotannostani seuraavat artikkelit sijoittuvat tälle aikakaudelle: ”Kunta ja sen oikeudelliset suhteet” (Edilex 13/2017), ”Kunnan toiminta” -käsitteen sisältö ja oikeudelliset vaikutukset” (Edilex 11/2019), ”Kunnan talouden järjestäminen” (Oikeus 4/2019)⁴⁸, ”Kunnan järjestämisvastuu, ulkoistusriskit ja velvollisuus turvata palvelutuotannon jatkuvuus” (Liikejuridiikka 1/2020), ”Kunnan hallintorakenteen järjestämisestä” (LM 2/2020), ”Kunnan velvollisuudesta pitää tietoja saatavilla yleisessä tietoverkossa” (Oikeus 3/2020), ”Tehtävä- ja toimivallanjaosta yleisvaarallisen tartuntataudin torjunnassa” (DL 2/2021), ”Kuntavaaliehdokkaan vaalirahoitus, sen kerääminen, käyttäminen ja ilmoittaminen” (Edilex 28/2021), ”Maankäyttösopimusten sääntelyn perustuslainmukaisuudesta” (Edilex 45/2021), ”Kunnallis- ja kuntalakien soveltamisalojen kehityksestä” (Edilex 46/2021) ja ”Kunnan talousarvioprojektista” (Oikeus 3/2021) sekä yhdessä Voutilaisen kanssa kirjoitettu ”Valtiontukiarviointi osana kunnan taloudellisten toimien selvittämisvelvollisuutta” (FL 4/2020) ja ”Sosiaali- ja terveydenhuollon tiedonhallinnan sääntelyn systematiikkaongelmat” (Edilex 35/2021), yhdessä *Virve-Maria Toivosen* ja *Anna Mäki-Petäjä-Leinosen* kanssa kirjoitettu ”Vanhuspalvelujen laatu ja valvonta – käytäntöä ja uudistamistarpeita (Oikeus 2/2021), yhdessä *Maritta Laakson* kanssa kirjoitettu ”Vaikuttamistoimielimistä sekä niitä koskevan sääntelyn toteutuksesta Pohjois-Karjalan maakunnassa” (Edilex 17/2021) ja yhdessä *Matti Tolvasen* kanssa kirjoitettu ”Esimiehen reagoitivelvollisuus kunnassa” (Edilex 36/2021). Näiden lisäksi voidaan mainita ”Kuntajakolaki käytännössä” (2012), joka sisälsi artikkelit ”Kuntajaon muuttaminen käytännössä” ja ”Kuntien yhdistymisen toimeenpano käytännössä”, jotka käsittelevät uutta kuntajakolakia (1698/2009), joka nykyisin tunnetaan nimellä kuntarakennelaki (nimenmuutos lailla 478/2013⁴⁹).

Edellä mainituista vuonna 2017 kirjoitettu artikkeli sekä Mutasen artikkeli samalta vuodelta kuuluivat Voutilaisen johtaman tutkimusryhmän hankkeeseen ”Paikallinen itsehallinto valtion puristuksessa”, josta julkaistiin loppuraportti teoksena ”Kunnallinen itsehallinto valtion puristuksessa” (2018). Edelleen tuoreimman vuosikymmenen artikkeleista on mainittava *Juha Lavapuron* ”Kunnallinen itsehallinto ja kuntarakenteen muutokset” (2013). Lavapuron johtamia tutkimusraportteja taas ovat olleet vuonna 2016 julkaistu ”Sivistykselliset ja sosiaaliset perusoikeudet syrjäkunnissa” sekä ”Yhtenäiskunnasta erilaistuviin kuntiin. Perustuslain reunaehdot kuntien tehtävien eriytymiselle” (2019). Kuntarakenteeseen liittyvää tutkimusta on tuoreesti tehnyt myös *Niko Vartiainen* artikkeleillaan ”Kuntaliitosten taloudelliset vaikutukset: tutkimus vuosina 2003–2007 toteutettujen kuntaliitosten vaikutuksista liitoskuntien nettokustannuksiin” (KTA 1/2015) ja ”Kuntaliitosten elinkeino vaikutukset: seurantatutkimus PARAS-hankkeen kuntaliitoksista” (Focus Localis 4/2018).⁵⁰

⁴⁸ Kuntia koskevasta finanssihallinto-oikeudesta ks. myös Myllymäki 2007, s. 195–342 ja Myrsky – Svensk – Voutilainen 2014, s. 559–570.

⁴⁹ Ks. HE 31/2013, s. 1/I.

⁵⁰ Ks. myös Vartiainen tuore väitöskirja ”Suurempi kunta on elinvoimaisempi kunta?” (2021), joka kuitenkin teemastaan huolimatta sijoittuu lainsäädäntötutkimuksen saralle.

Kokonaan oman kokonaisuutensa aiemmassa tutkimuksessa muodostavat *kuntayhtiöitä* koskevat tarkastelut, joista on mainittava *Heikki Niskakankaan, Pasi Pöngän, Pentti Hakulisen ja Ville Pöngän "Kuntayhtiöt"* (2011), *Seppo Penttilän, Janne Ruohosen, Uotin ja Veikko Vahteran "Kuntayhtiöt lainsäädännön ristiaallokossa"* (2015) sekä Ruohosen, Vahteran ja Penttilän *"Kuntayhtiö"* (2017/2021). Teemaan liittyvistä artikkeleista on syytä nostaa vielä esiin suhteellisen tuore Ruohosen ja Vahteran yhdessä *Lassi Salmisen* kanssa kirjoittama "Hallituksen asiantuntemusvaatimuksen sääntely ja toteuttaminen kuntayhtiöissä"⁵¹ (LM 6/2019) sekä Ruohosen "Konserniohje kuntayhtiöiden omistajaohjauksväliseenä" (2017) ja "Konserniohjeen juridinen merkitys osakeyhtiössä" (2018).⁵²

Selkeää tutkimuksellista traditiota 2000-luvusta on vaikea vetää. Nähdäkseni kuitenkin erityisesti perusoikeudet, voisi sanoa jossain määrin sosiaalioikeudelliset kysymykset nousivat esiin yhtenä painopistealueena erityisesti vuosituhaten alkupuolella, jonka lisäksi niitä on toki käsitelty myöhemminkin. Tähän syynä lienee se, että sosiaali- ja terveyspalvelut ovat muodostaneet perinteisesti merkittävän osan kuntien toiminnasta, jolloin on ollut luontevaa kohdistaa niihin myös tutkimuksellista mielenkiintoa. Sama pätee jossain määrin sivistyksellisiin kysymyksiin, joiden tarkastelu kuitenkin on nähdäkseni ollut melko vähäistä. Kunnallisoikeudellisen tutkimuksen rungon näyttäisivät kuitenkin muodostavan erityisesti kuntaorganisaatioon tai siihen liittyviin organisaatioihin kohdistuneet tutkimukset. Tällaisia ovat olleet esimerkiksi kuntarajat ja henkilöstöasiat. Tuoreimpana mukaan on tullut myös kuntayhtiöitä käsittelevät teemat, jotka toki osaltaan jatkavat ulkoistamista ja palvelutuotantotapojen muutosta koskevaa tutkimusperinnettä. Mielenkiintoinen piirre kuitenkin on se, ettei kovinkaan moni tutkija ole tehnyt laajaa tarkastelua tematiikan ympärillä, vaan pääsääntöisesti kyse on ollut lähinnä yksittäisistä puheenvuoroista muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta.

5 KUNNALLIS- JA KUNTAOIKEUDELLISEN TUTKIMUKSEN MUODOISTA

Tarkastellessaan kunnallisoikeudellista tutkimustraditiota niin Ryytänen kuin Sutelakin ovat kiinnittäneet huomiota siihen, kuinka suomalaisessa kunnallisoikeustieteessä kommentaarikirjallisuudella on ollut suuri merkitys.⁵³ Niiden avulla on ratkaistu useita kunnallislakien tulkintaan liittyviä ongelmia, vaikeivat ne varsinaisia tutkimuksia ole tieteellisessä mielessä olleetkaan. Tilanne selitysteosten suhteen onkin ollut hyvä, sillä parhaimmillaan – 1990- ja 2000-luvuilla – saatavilla on ollut samanlaisesti jopa kolme laajaa ajantasaista selitysteosta. Tuolloin niin Harjula ja Prättälä kuin Heuru sekä *Arno Hannus, Hallberg ja Anne E. Niemi* olivat julkaisseet teoksensa. Näistä Harjulan ja Prättälän teos on syntynyt vuoden 1995 kuntalain valmistelun yhteydessä perustuen osittain kirjoittajien kokemukseen kuntalain valmistelusta, johon Harjula osallistui pääsihteerinä ja Prättälä Suomen Kunnallisliiton osastopäällikkönä. Heidän teoksestaan "Kuntalaki. Tausta ja tulkinnat" on julkaistu painokset (osa uudistettuina, osa täydennettyinä) vuosina 1995, 1996, 1998, 2001, 2004, 2007, 2012, 2015, 2019. Lisäksi teos käännetty myös ruotsiksi vuonna 1996 nimikkeellä "Kommunallagen – bakgrund och tolkningar".

Heurun kommentaari, joka vuonna 1995 julkaistiin nimellä "Uusi kuntalaki" ja vuonna 2001 nimellä "Kuntalaki käytännössä" on hänen omaa tuotantoaan. Sen sijaan Hannuksen, Hallbergin ja Niemen nimissä viimeisimmän kerran vuonna 2009 julkaistu "Kuntalaki" omaa pidemmän jatkumon: Kuuskos-

⁵¹ Huomaa teemaan liittyen myös Vahteran "Hyvä hallintotapa ja kuntayhtiöiden hallituksen koostumus" (2018).

⁵² Kuntayhtiöihin tai täsmällisemmin kunnan määräysvallassa oleviin yhteisöihin ja säätiöihin (kuntalaki 6.1 §) liittyy kysymys, jonka Ryytänen (1999, s. 34) nosti esiin listatessaan kunnallisoikeuden suuntautumisvaihtoehtoja: Asiakirjajulkisuus kuntayhteisöissä. Tätä teemaa mm. Mäenpää on käsitellyt teoksessaan "Julkisuusperiaate" (tuoreimmin 2016, s. 132, vrt. 2020, s. 148), jossa hän esitti viranomaisen toiminnan julkisuudesta annettua lakia (621/1999, julkisuuslaki) sovellettavan "kunnan toimintaan". Tapauksessa KHO 2018:164 tuomioistuin päätyi kuitenkin toisenlaiseen tulkintaan; ks. Muukkonen Edilex 2019. Ks. myös Halonen DL 1/2018, s 67 ja Sariola LM 3–4/2020.

⁵³ Ks. Ryytänen 1999, s. 9 ja Sutela 2000, s. 29.

ken, vuonna 1949 julkaistun kommentaarin nimi alkujaan oli ”Uusi kunnallislaki” (myöh. ”Kunnallislaki”, 1960). Vuosina 1965, 1969 ja 1973 julkaistuissa painoksissa Kuuskosken kirjoittajakumppanina oli Hannus, joka sittemmin vuoden 1977 painoksesta eteenpäin jatkoi teoksen ylläpitoa yksin, jälleen nimikkeellä ”Uusi kunnallislaki”.⁵⁴ Vuonna 1987 teoksen nimi palautui jälleen ”Kunnallislaki” -muotoon ja Hannuksen kirjoittajakumppaniksi valikoitui Hallberg, jonka kanssa teoksesta julkaistiin uusitut painokset myös 1991 ja 1993 sekä ”Kuntalaki” -nimikkeellä 1995, 1997 ja 2000. Vuoden 2009 versiossa Hannuksen ja Hallbergin kumppanina toimi Niemi. Tuon jälkeen kyseinen kirjasarja ei ole jatkunut. Historiallisessa katsannossa tosin tyypillisempää onkin ollut nykytila, jossa käytännössä yhtä (Harjulan ja Prättälän) teosta päivitetään.

Kunnallislakien kommentaarien perinne juontaa Ståhlbergiin⁵⁵ ja tämän tuotantoon voimakkaasti nojanneeseen *J.T. Hyvöseen*. Edellisten lisäksi myös *Rieti Itkonen* julkaisi vuodesta 1925 alkaen ”Kunnallislait” (myöh. ”Kunnallislait selitettynä” (1930 ja 1935) sekä ”Kunnallislaki selitettynä” (1948)) -nimistä kommentaaria.⁵⁶ Selitysteosten ohella Suomessa on myös silloin tällöin ilmestynyt oppikirjatyypisiä teoksia. Esimerkiksi Kuuskoski julkaisi vuodesta 1955 alkaen ”Suomen kunnallisoikeus pääpiirteittäin” -nimistä oppikirjaa. Myös tästä teoksesta Kuuskoski julkaisi toisen painoksen (1966) yhdessä Hannuksen kanssa. Teoksen ”Kunnallisoikeuden pääpiirteet” Hannus julkaisi itse vuonna 1978 ja 1982 sekä yhdessä Hallbergin kanssa 1991. Ryyänen, yhdessä Raimo Lehkosen ja Mennolan kanssa, julkaisivat sen sijaan teoksen nimikkeellä ”Kunnallisoikeus. Johdatus kunnan oikeudellisen aseman perusteisiin” (1992 ja 1995). Vuosina 2008 ja 2011 taas Heuru, Mennola ja Ryyänen ovat julkaisseet ”Kunta. Kunnallisen itsehallinnon perusteet” nimisen teoksen.

Kommentaarien ja oppikirjatyypisten kirjojen rinnalla kunnallisoikeuden piirissä on julkaistu edellä kerrotulla tavalla Ryyäsen ”Muuttuva kunnallisoikeus” (1999) -niminen käsikirja. Näiden ohella kunnallisoikeudellisen kirjallisuuden kokonaisuuteen voidaan katsoa kuuluvan niin edellä (luku 2) käsitellyt väitöskirjat kuin muut tieteelliset tutkimukset, sekä muut erilaiset oikeudellisesti virittyneet kirjoitukset, joita edellä ei tarkemmin ole eritelty. Tällaisia on esitetty muun muassa Suomen Kunnat -nimisessä lehdessä, Suomen Kunnallislehdessä ja esimerkiksi Maalaiskunta -nimisessä lehdessä.⁵⁷ Näiden kirjoitusten merkityksellisyys ratkeaa lähinnä argumenttien laadun perusteella. Sama koskee myös esimerkiksi tieteellisissä aikakauslehdissä julkaistuja oikeustapauskommentteja ja niissä esitetyjä argumentteja.

⁵⁴ Huomaa myös, että Juridiska förenings i Finland julkaisi vuosina 1978, 1980 ja 1982 käännöksen kyseisestä teoksesta nimellä ”Den nya kommunallagen”.

⁵⁵ Ståhlbergin teokset olivat ”Asetus maalaiskuntain kunnallishallinnosta selityksillä varustettuna” (1901 ja 2 p. 1907 sekä 3. uud. p.) nimikkeellä ”Lait ja asetukset maalaiskuntain hallinnosta” (1926) koskien vuoden 1898 kunnallisasetusta ja sitä seurannutta maalaiskuntain kunnallislakia, vuoden 1925 lakia kunnallisen jaoituksen muuttamisesta (180/1925), taajaväkisten maalaisyhdyskuntain järjestämisestä eräissä tapauksissa vuonna 1898 annettua Keisarillisen Majesteetin Armollista Asetusta taajaväkisten maalaisyhdyskuntain järjestämisestä eräissä tapauksissa (Asetuskokoelma 1898 n:o 21), tulojen ilmoittamisvelvollisuudesta kunnallisverotusta varten annettua lakia (25/1918), valtioneuvoston päätöstä (279/1923) niiden lomakekaavojen muuttamisesta, joiden mukaan tulot on ilmoitettava kunnallisverotusta varten sekä asetusta kunnallisverotuksesta maalaiskunnissa (18/1922) ja Keisarillisen Majesteetin Armollista Asetusta koiraveron suorittamisesta (Asetuskokoelma 1894 n:o 47).

⁵⁶ Sen sijaan kaupunkien kunnallislaita tai sitä edeltäneestä ei tiettävästi kirjoitettu kommentaaria; ks. kuitenkin Itkonen 1930, s. 115–163 ja 1935, s. 139–232, joissa kaupunkien kunnallislakia kommentoitu yleisesti sekä esitetty täsmällisiä havaintoja joidenkin kaupunkien kunnallislain säännösten osalta. Ks. myös Metsävainio 1926 sekä Halila 1942 ja 1943.

⁵⁷ Ks. esim. Eskola Suomen Kunnat 1972, Ehrnrooth Suomen Kunnallislehti 1917 sekä Kuuskoski Maalaiskunta 1955, Maalaiskunta 1961 ja Maalaiskunta 1965.

6 TUTKITUISTA TEEMOISTA

Kuten edellä esitetyn perusteella voidaan huomata, ei kunnallisoikeudellinen tutkimus lopulta olekaan niin vähäistä, kun sitä tarkastellaan kokonaisuutena. Toki, kun huomioidaan se, että tutkimusperinteen alkusoinnut ovat kajahtaneet jo, laskentatavasta riippuen joko lähes 200 vuotta tai noin 120 vuotta sitten, ei vuosittainen julkaisujen määrän keskiarvo nousekaan enää kovin korkeaksi. Kunnallisoikeuden tutkimusperinteen ongelmaksi voi mieltää myös sen, ettei selkeitä jatkumia ole havaittavissa kuin yksittäisten teemojen osalta. Esimerkiksi kunnallis- tai myöhemmin kuntavaaleja koskevaa tutkimusta ei Kekkonen lisäksi ole oikeastaan tehty (pl. tuore vuodelta 2021 oleva artikkelini). Mikäli se kuitenkin liitetään laajemmin osallistumis- ja vaikuttamisoikeuksia koskevaan tutkimukselliseen jatkumoon, voidaan jonkinlaista kattavuutta havaita.⁵⁸

Käsittäkseni aiemmin ei ole yritetty systematisoida sitä, millaista tutkimusta nimenomaan kunnallisoikeudessa on aikaisemmin tehty. Kuten jo edellä (luku 2) toin esiin, ovat ne tutkimukset, joissa on asianmukaisesti kiinnitetty huomiota aikaisempaan tutkimusperinteeseen, kohdistaneet tarkastelun lähinnä siihen, miten juuri käsiteltävänä olevaa teemaa on aiemmin käsitelty, tai millaisin askelmin taikka keiden henkilöahmojen kautta kunnallisoikeudellinen tutkimus on kehittynyt. Koska en ole havainnut yritystä luokitella aiempaa tutkimusta temaattisten valintojen perusteella, yritän sitä seuraavassa.

Auttava käsi tähän luokitteluun on saatavissa niin Modeenin joulukuussa 1995 pidetystä jäähyväisluennosta, joka julkaistiin Lakimies-lehdessä 2/1996, kuin Ryynäsen useasti mainitun käsikirjan (1999) tulevaisuuden tutkimustarpeita suuntaavista jaksoista.⁵⁹ Vaikka molemmat katsoivat tuolloin, 20–25 vuotta sitten, tulevaisuuteen, ovat ne nyt auttamassa jäsentämään myös jo tehtyä – erityisesti siksi, että kyseiset henkilöt ovat tuonkin jälkeen paneutuneet esille nostamiinsa teemoihin.

”Kunnallisoikeuden haasteiksi ja uusiksi painopistealueiksi” Ryynäsen tunnisti seuraavat:

- 1) itsehallinnon institutionaalinen asema (suhteessa Euroopan unioniin ja alueeseen),
- 2) itsehallinnon funktionaalinen suoja (riittävä toimivalta, riittävät resurssit),
- 3) kunnallisten ”kansanedustuslaitosten” (valtuustojen) asema,
- 4) uudet toimintamuodot ja kuntayhteisön hajoaminen (yhtiöittäminen, yksityistäminen, ostopalvelut),
- 5) julkisoikeuden ja yksityisoikeuden välisen kahtiajaon suhteellistuminen ja kunnallisoikeudelliset ongelmat (esim. kunnallisten yhtiöiden julkisuus),
- 6) johtamisjärjestelmä, ja
- 7) kansalaisten asema ja vaikuttamismahdollisuudet”.⁶⁰

Omassa kirjoituksessaan Modeen taas nosti esiin sen, kuinka ainakin kunnanjohtajainstituutiosta, kunnallisvalituksesta sekä kuntien yhteistoiminnasta tulisi tehdä enemmän tutkimusta, kuten myös kunnan toimialasta. Hänen mukaansa myös niin kunnallinen viranhaltijaoikeus, finanssi- ja tilintarkastusoikeus sekä kunnallinen kielioikeus, kuten myös kuntien ulkomaisia suhteita koskeva tutkimus, tarvitsivat tuolloin syvällisempää tarkastelua. Sama päti myös vahingonkorvausoikeuteen siltä osin, kuin se koskee julkishallinnossa syntyviä vastuukysymyksiä.⁶¹ Myös sosiaalioikeus sekä kaavoitus- ja

⁵⁸ Ks. esim. Sutela 2000 ja Muukkonen – Laakso Edilex 17/2021.

⁵⁹ Ks. Modeen LM 2/1996, s. 234–237 ja Ryynäsen 1999, s. 23–28 ja 31–34.

⁶⁰ Mts., s. 34.

⁶¹ Tämän teeman osalta on syytä mainita *Suvianna Hakalehto-Wainion* vuonna 2000 julkaisema lisensiaatintutkimus ”Vahingonkorvausvastuu julkista valtaa käyttäen aiheutetusta vahingosta” sekä sitä vuonna 2008 seurannut väitöskirja ”Valta ja vahinko – julkisen vallan käyttäjän vahingonkorvausvastuu vahingonkorvauslaissa”. Tee- maan liittyen ks. myös Hakalehto-Wainio LM 5/2001, Oikeus 3/2009, Oikeus 4/2009, LM 4/2002 sekä 2010.

rakentaminen olivat Modeenin mielestä kiinnostavia tutkimuskohteita. Laiminlyötynä hän piti ”koulu-oikeutta”. Luonnollisesti hän kuulutti myös vertailevan tutkimuksen perään.⁶²

Ryynäsen listauksessa ensimmäisenä mainittiin kunnallisen itsehallinnon institutionaalinen asema. Vaikka hän tuolloin piti sitä – sinänsä aivan oikein – edelleen tarpeellisena jatkotarkastelujen kohteena, voidaan sitä pitää myös selvästi tutkituimpana teemana koko suomalaisen kunnallisoikeustieteen traditiossa. Kyse on teemasta, jota on käsitelty jo itsenäisyyden alkua ajoista lähtien. Kysymys kunnallisesta itsehallinnosta on ollut tarkastelussa niin käsiteläinoppineilla kuin analyytikoilla, sekä myös aivan tuoreesti viime aikoina (*inter alia* Mutanen 2017). Eroavaisuuksia on kuitenkin ollut havaittavissa erityisesti sen suhteen, onko tutkijan tausta kummunnut valtiosääntöoikeudesta vai hallinto- ja kunnallisoikeudesta. Kuten Ryynänen, Lehkonen ja Mennola ovat tuoneet esiin, myös tapa hahmottaa yhteiskunta- ja oikeusjärjestystä on vaikuttanut käsitykseen itsehallinnon sisällöstä.⁶³

Laajimmin kunnallista itsehallintoa käsittelevään teemaan, erityisesti nimenomaan kunnallisoikeudellisesta näkökulmasta, näyttäisi perehtyneen Ryynänen, joka on myös edellä kerrotulla tavalla pyrkinyt tuotannossaan erittelemään eri käsitystapoja, sekä tuomaan keskusteluun myös erityisesti eurooppalaista ulottuvuutta. Hän on myös niin ”Muuttuva kunnallisoikeus” (1999) teoksessaan kuin yhdessä Lehkosen ja Mennolan kanssa kirjoittamassaan oppikirjassa selventänyt sitä oppihistoriallista kehitystä, joka teemaan liittyy. Kunnallisen itsehallinnon muotoihin on myös melko tuoreesti kiinnittänyt huomiota Matikainen, jonka väitöskirjan (2014) rahoitusperiaatteesta voidaan katsoa liittyvän myös Ryynäsen listauksessaan esiin nostamaan kysymykseen kuntahallinnon funktionaaliseen suojasta. Tähän tematiikkaan tuoreimmin katsoisin liittyvän myös keskustelun siitä, voidaanko niin sanotusta *yhtenäiskunta-ajattelusta* Suomessa luopua.⁶⁴

Yhtenäiskunta-ajattelu – jossa siis kaikilla kunnilla on käytännössä samat tehtävät –⁶⁵ liittyy myös oleellisesti kysymykseen siitä, miten kunnat ylipäättensä yhteiskunta- ja oikeusjärjestyksessämme käsitetään. Tältä osin oikeudenalan klassikkona voidaan pitää Holopaisen väitöskirjaa (1969), jossa on myös kerrattu teeman kannalta relevanttia aiempaa tutkimusta. Myös Makkosen tutkimuksessa ”Kunnallinen säädösvalta” (1968) teemaa käsiteltiin. Myöhemmältä ajalta esiin nousee muun muassa Heurun, Mennolan ja Ryynäsen teoksessa ”Kunta – Kunnallisen itsehallinnon perusteet” (2008) tekemä tarkastelu kunnan roolista valtiossa, Niemivuon valtion ja kunnallisen itsehallinnon suhdetta tarkasteleva tutkimus (1991), Mäenpään vuoden 1997 tutkimus kuntien itsehallinnosta, sekä edellä mainittu Voutilaisen johtaman tutkimusryhmän raportti ”Kunnallinen itsehallinto valtion puristuksessa” vuodelta 2018.

Edellä esitetyn perusteella voitaneen hyväksyä, että ainakin kunnallinen itsehallinto on yksi keskeisistä kunnallisoikeudellisissa tutkimuksissa käsitellyistä teemoista. Olisin myös taipuvainen katsomaan,

⁶² Modeen LM 2/1996, s. 235–237. Jo varhaisissa kunnallisoikeudellisissa kirjoituksissa esiintyy se piirre, joka niin Ryynäsen, kuten myös Modeenin mukaan on jatkunut myöhemminkin. Suomalainen kuntien oikeudellista asemaa koskeva tutkimus on ollut perinteisesti hyvin kansalliseen oikeuteen kiinnittyvää. Tältäkin osin molemmat ovat kuitenkin paikanneet tuota puutetta, jonka lisäksi on syytä muistaa, että niin Nordströmin (1832) kuin esimerkiksi Kekkonen (1936) ja erityisesti Mennolan (1990) ja Sutelan (2000) teokset ovat omanneet erittäin merkittävän kansainvälisen painotuksen. Lisäksi esimerkiksi Talas laati vuonna 1915 teoksen, jossa hän käsittelee kaupunkien kunnallishallintoa koskevaa lainsäädäntöä muualla. Edellä mainitsemattomista teoksista on vielä syytä nostaa esiin Mäenpään ”Eurooppalainen hallinto-oikeus” (2001), jossa käsitellään myös kuntien asemaa (ks. Mäenpää 2001, s. 341–355. Sen sijaan vastaavaa teosta kuin Ruotsissa *Anders Lindström* on otsikolla ”Kom-munsystem i Europa” (2003) ei meillä ole tehty.

⁶³ Ks. Ryynänen – Lehkonen – Mennola 1995, s. 14.

⁶⁴ Ks. Lavapuro et al. 2019; ks. myös *Arto Haverin, Jari Stenvallin* ja Majosen kirjoittama johdanto toimittamaansa teokseen ”Kunnallisen itsehallinnon peruskivet” (2011, s. 14), Majosen kyseisessä teoksessa kirjoittama artikkeli ”Kun kaikki muuttuu – kunnan perustehtävän uudelleenmäärittelyn välttämättömyys” (2011) sekä Heuru – Mennola – Ryynänen 2011, s. 178, jossa yhtenäiskunta-ajattelua pidettiin tärkeänä kunnallisen itsehallinnon näkökulmasta. Ks. myös oikeustieteen ulkopuolella *Anni Jäntin* väitöskirja ”Kunta, muutos ja kuntamuutos” (2016), jossa vahvasti puolustettiin yhtenäiskunta-ajattelusta luopumista (mts., s. 212–223).

⁶⁵ Ks. laajemmin Lavapuro et al. 2019, s. 24–30.

että kunnan asema julkisessa hallinnossa liittyy niin selkeästi kunnalliseen itsehallintoon, että niitä voidaan pitää selvästi toisiinsa kietoutuneina teemoina. Sen sijaan näihin liittyväksi, mutta jossain määrin niistä kuitenkin eriytyväksi tematiikaksi nostaisin kysymyksen siitä, miten kuntien tehtäväkenttää on tarkasteltu. Sallinen on väitöskirjassaan (2007) avannut eri käsityksiä koskien kunnan tehtävien jaottelumalleja.⁶⁶ Kuten tuosta tarkastelusta voidaan havaita, se, miten kuntien tehtäviä on luokiteltu, ei ole ollut itsestään selvää. Vallitsevaksi näkemykseksi muodostunut perusjako on nykyisin sisällytetty myös lakiin, tarkemmin kuntalain 7 §:ään, jossa on melko tarkasti määritelty se, kuinka kunnalla voi olla yleisiä, erityisiä tai toimeksiantotehtäviä. Tässä yhteydessä lienee tarpeen todeta, että tähän tematiikkaan on näkemykseni mukaan yhdistettävissä ainakin esimerkiksi Rynnäsen väitöskirja (1986), Ikkalan väitöskirja (1959) sekä Modeenin laaja kirjoitus koskien kunnan yleistä toimivaltaa (1962). Myös Heurun ”Kunta perusoikeuksien toteuttajana” (2012) on katsottavissa samaa tematiikkaa käsitteleväksi. Näiden osalta voitaneen puhua kunnan roolista ja tehtävistä erotuksena edelliseen, niiden asemaa käsittelevään kokonaisuuteen.

Vaikka tuota kokonaisuutta voisi luonnehtia jossain määrin teoreettisemmaksi, liittyy tehtäviin kuitenkin paljon myös substanssia koskevaa aineellista lainsäädäntöä ja sitä koskevaa tutkimusta. Modeenin maininnat kunnallisesta viranhaltijaoikeudesta, kielloikeudesta, ”kaavoitus- ja rakentamisoikeudesta” sekä kouluoikeudesta ovat yhtäältä osa erityisempää kuntaoikeudellista kysymyksen asetelua, mutta toisaalta myös osa niitä koskevaa omaa tutkimusperinnettä.⁶⁷ Tällä viitataan jo edellä (luku 4) esillä olleeseen toteamukseen siitä, kuinka esimerkiksi vaikkapa Heinonen on väitöskirjassaan (2016) tuonut selvästi esiin sitoumuksensa ympäristöoikeudelliseen perinteeseen, tai kuinka Pajukoski (2006) on pohdiskellut, onko hänen tutkimuksensa sosiaali- vai kuntaoikeudellista. Modeenin mainitsemat sosiaali- ja kouluoikeus taas muodostavat omat erilliset tutkimuspolkunsu, jotka ovat hahmoteltavissa sen kautta, että kyse on erityisen kuntaoikeuden piiriin kuuluvien aineellisoikeudellisten kysymysten tarkastelua koskevasta kokonaisuudesta. Näin ymmärrettynä myös vaikkapa Niina Mäntylän koulukiusaamista koskeva artikkeli Oikeus-lehdessä 3/2012 tai tämän Kunnallistieteellisessä aikakauskirjassa 3/2010 julkaisema ”Oikeus koulukuljetukseen” voisivat näyttäytyä esimerkkeinä tästä tutkimusperinteestä. Myös sosiaaloikeuden puolelta olisi löydettävissä vastaavia esimerkkejä.

Kolmas selkeä tutkimuksellinen kokonaisuus näyttäisi liittyvän kunnan sisäiseen hallintoon ja sen järjestämiseen, jota voitaneen yleisemmin kutsua *toimivaltajakoa koskevaksi*. Tähän liittyy niin valtuuston asema kuin esimerkiksi se, miten toimivaltaa kunnassa voidaan osoittaa millekin viranomaiselle tai yksittäisille viranhaltijoille. Tässä suhteessa jo Rynnäsen omasta tuotannosta, hänen kunnallista itsehallintoa korostavan näkemyksensä kautta, merkittävä osa on liitettävissä myös tähän kokonaisuuteen. Esimerkinomaisena nostona voidaan tehdä vuoden 1998 tutkimus koskien valtuustoa. Historian havinaa on myös siinä, että jo vuonna 1912 Ståhlberg kirjoitti valtuuston toimivallasta artikkelin Lakimieheen.⁶⁸

Edellisten ohella myös Makkosen tutkimus (1968) kunnallisesta säädösvallasta, Heurun väitöskirja ”Kunnan päätösvaltan siirtyminen” (2000) sekä Mäenpään ”Kunnan hallinto” ovat selvästi liitettävissä tähän tematiikkaan, kuten myös tuore artikkelini koskien kunnan hallinnon järjestämistä (Lakimies 2/2020). Riippuen siitä, käsitetäänkö kuntien taloushallinto laajasti osaksi hallintoa,⁶⁹ tähän ”pilveen” olisi sisällytettävissä myös Heurun ”Kunnallisen budjettioikeuden perusteet” (1987), Kaliman ”Kunnan talous” (1988) sekä esimerkiksi Myllykosken ”Finanssihallinto-oikeus” (2007) -teoksen jaksot koskien kunnan talouden järjestämistä. Talustematiikkaan liittyy luonnollisesti myös Niemivuon valtionapujärjestelmää koskeva analyysi (1976). Tuoreimmin tähän jatkumoon on liitettävissä myös vuonna 2019 julkaistu kunnan talouden järjestämistä koskeva artikkelini (Oikeus 4/2019), sekä jo julkaistavaksi hyväksytty kunnan talousarvioprojektia koskeva artikkelini Oikeus-lehdessä. Näiden

⁶⁶ Ks. Sallinen 2007, s. 65–89.

⁶⁷ Ks. Modeen LM 2/1996, s. 235–237.

⁶⁸ Tuoreimmin tätä perinnettä on jatkettu tartuntatautilain (1227/2016) tehtävä- ja toimivallanjakoa koskevassa kirjoituksessa (Muukkonen DL 2/2021).

⁶⁹ Ks. esim. Muukkonen Oikeus 4/2019, s. 359.

ohella katsoisin, että myös kunnan johtamista koskevat oikeudelliset tarkastelut, kuten Modeenin artikkeli kunnanjohtajasta (1997) sekä niin Heurun ”Pormestari” (2006) kuin Rynnäsen vastaavalla nimikkeellä kirjoitettu teos (2010), sijoittuvat tähän tematiikkaan.

Eräänlaisena kunnan hallinnon järjestämistä koskevana alateemana näyttäytyy Rynnäsen listauksessaan esiin nostama kysymys siitä, kuinka kunnat ovat nykypäivänä aivan erilaisia kuin itsenäisyyden alkuaikoina taikka Venäjän vallan aikana. Kuntainliittojärjestelmä on myöhemmin saanut rinnalleen yhä moninaisemman kuntaperheen muun muassa ulkoistamisten myötä. Varhainen tutkimus, esimerkiksi Rytkölen tutkimus kuntien yhteistoiminnasta (1952), on myöhemmin saanut seurakseen muuta kuntien yhteistoimintaa tai hallinnon moninaistumista koskevaa tutkimusta. Tuoreimpina esimerkkeinä on mainittava niin Rasinmäen väitöskirja (1997) ja Sutelan post doc -tutkimus (2003) kuin Komulaisen väitöskirja (2010). Ehkä nykyään pitäisi puhua kuntalain 6.2 §:n esimerkin mukaisesti kunnan toiminnan tarkastelusta, vaikka käsite on selvästi traditiota tuoreempi. Aivan viimeisimpänä tähän kokonaisuuteen on liitettävissä myös artikkelini koskien kunnan toimintaa (Edilex 2019) sekä järjestämistä vastuuta (Muukkonen Liikejuridiikka 1/2020).

Kysymys ulkoistamisesta taas liittyy laajemmin perustuslain 124 §:ää koskevaan tematiikkaan. Tuoreesti tätä teemaa on sosiaali- ja terveystalvelujen osalta käsitellyt *Eeva Nykänen* Lakimieheissä 3–4/2020 julkaistussa artikkelissaan ”Yksityiset palveluntuottajat julkisten sosiaali- ja terveystalvelujen tuottajina” sekä sitä edeltäneessä, yhdessä *Eeva Liukkon* kanssa laaditussa selvityksessä ”Sosiaalityön tulevaisuus” (2019). Aiemmin *julkisten hallintotehtävien antamista muulle kuin viranomaiselle* on Sutelan ja Komulaisen tutkimusten lisäksi käsitelty muun muassa Tuorin artikkelissa ”Julkisesta yksityiseen” (OTJP 1998), *Rajja Huuhtasen* artikkelissa ”Sosiaali- ja terveydenhuollon yksityiset ostopalvelut ja perustuslain 124 §” (2005), *Marietta Keravuori-Rusas*en väitöskirjassa ”Yksityinen julkisen vallan käyttäjä” (2008), artikkelissani ”Ulkoistaminen ja perustuslainsäätäjän tahto” (Edilex 2012), *Ida Koiviston* artikkelissa ”Julkisen vallan rajoilla” (LM 5/2014), *Pasi Pölösen* artikkelissa ”Sopimuksellisuus julkisen hallinnon järjestämisessä” (LM 7–8/2014), edellä mainitussa Voutilaisen ja Kurvisen artikkelissa (Edilex 2015) sekä *Tatu Giordanin* ja *Ronja Kavan* ”Julkisen hallintotehtävän antaminen muulle kuin viranomaiselle ja viranomaistoiminnon yhtiöittäminen” (Edilex 2019).⁷⁰

Näihin teemoihin liittyy myös oleellisesti kysymys siitä, tulevatko tietyt perusoikeudet edelleen toteutetuiksi, mikäli julkisia hallintotehtäviä tai aikaisemmalla käsitteistöllä julkisia tehtäviä ulkoistetaan tai siirretään muutoin varsinaisen viranomaismoneiston ulkopuolelle. Tämä problematiikka oli keskiössä artikkelissani ”Ulkoistaminen ja perustuslainsäätäjän tahto” (Edilex 2012), mutta myös jossain määrin melko tuoreessa artikkelissani ”Kunnan velvollisuudesta pitää tietoja saatavilla yleisessä tietoverkossa” (Oikeus 3/2020). Kyse näissä on keskeisimmin oikeastaan siitä, pystytäänkö osallistumis- ja vaikuttamisoikeudet turvaamaan perustuslakia alempiasteisessa sääntelyssä. Tätä kysymystä näkemykseni mukaan myös Kekkonen (1936) ja tuoreimmin Sutela (2000) ovat käsitelleet omissa tutkimuksissaan. Edelleen myös esimerkiksi Mäkisen (2010a, 2010b) kunnallisvalitusta koskevat tarkastelut ovat liitettävissä tähän kokonaisuuteen, kuten myös yhdessä Laakson kanssa kirjoittamani tuore vaikuttamistoimielimiä koskeva artikkeli (Edilex 17/2021).

Kun pohditaan kaikkea edellä esitettyä sekä erityisesti niitä ajatuksia, joita Modeenin ja Rynnäsen tutkimustarvekatsauksissa on nostettu esiin, tunnistan suomalaisessa kunta- tai varhaisemmin kunnallisoikeudellisessa tutkimuksessa sen historian aikana käsiteltyjen keskeisten teemojen olevan seuraavat:

- 1) Kunnallinen itsehallinto ja kunnan asema (valtiossa);
- 2) Kunnan rooli ja tehtävien muodot;
- 3) Aineellinen erityinen kuntaoikeus;
- 4) Kunnan sisäinen hallinto ja sen järjestäminen sekä kunnan toiminta; ja

⁷⁰ Ks. myös Mäkinen Edilex 27/2011, Rautiainen 2016 ja Tarasti LM 2/2021, s. 229–244.

5) Osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet.

7 LOPUKSI

Olen tässä artikkelissa pyrkinyt dokumentoimaan suomalaisen kunnallisoikeudellisen tutkimusperinteen aina 1800-luvulta alkaen. En tarkoituksella tässä yhteydessä ole mennyt kovinkaan syvälle siihen, mitä tutkimuksissa on todettu, vaan lähinnä pyrkinyt hahmottamaan sitä, mitä teemoja meillä aiemmin on tutkittu. Tämän tarkastelun pohjalta olen pystynyt tiivistämään yleiset teemat viiteen keskeiseen. Aivan yhtä lailla luokittelua olisi voitu tehdä myös joidenkin muiden kategoriointien avulla tai kuten jo alussa totesin, käsittelemällä tehtyjä tutkimuksia vaikkapa henkilöittäin.

Keskeisenä havaintona voidaan pitää sitä, että kunnallisoikeudellinen tutkimus on Suomessa ollut vaihtelevaa. Näyttäisi siltä, että alkuvaiheessa, 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa, tarpeet olivat lähinnä käytännöllisiä, ja siitäkin johtuen juuri selitysteokset nousivat keskeiseen asemaan. Taustalla kuitenkin vaikuttivat myös ajalle tyypilliset kehityskulut, kuten käsittelainopin muovautuminen. Teoreettisempi ote ei kuitenkaan käsittäkseni näkynyt niin vahvasti nimenomaan kunnallisoikeudessa, vaan kehittäminen tapahtui lähinnä muilla hallinto-oikeuden lohkoilla. Vasta oikeastaan Kekkonen väitöskirja oli selvästi teoreettisemmin latautunut. Sitä on myös aikaisemmassa traditiota avaavassa kirjallisuudessa tunnutta pitävän yhtenä parhaimmista ja puhtaimmista tuolle oikeustieteelliselle traditiolle ominaisista teoksista.

Uuden ajan koittaessa joitain analyyttisen oikeustieteen avauksia nähtiin myös kunnallisoikeudessa. Into kuitenkin näytti yleisesti hiipuvan erityisesti 1980-luvulla ja vielä seuraavallakin vuosikymmenellä. Paljon oli Ryytäsen varassa. Hän myös kantoi huolta siitä, ettei esimerkiksi väitöskirjatasoisia tutkimuksia 1990-luvulla julkaistu. Toisaalta myös tuolloin kommentaariteokset täyttivät tutkimuksellista aukkoa: parhaimmillaan rinnakkain julkaistiin kolmea kunnallisoikeudellista selitysteosta.

Viime vuosina kuntaoikeudellista tutkimusta on julkaistu selvästi enemmän kuin aikoihin. Jossain määrin näyttää myös siltä, että tutkijoiden määrä olisi kasvussa. Tutkimusteemoissa on myös palattu jossain määrin perusasioihin, eli esimerkiksi Ryytäsen vahvasti kunnalliseen itsehallintoon keskittyneen aikakauden jälkeen viime vuosina tutkimuksessa on korostunut käytännöllisemmän lainopin viire. Jollain tähtäimellä on kuitenkin mitä ilmeisemmin tarvetta myös teoreettisemmin orientoituneelle kuntaoikeudelliselle tutkimukselle. Tulevaisuudessa tarkastelutarpeessa oleviin teemoihin kuuluvat erityisesti se, millainen kuntalainsäädäntö meillä jatkossa tulisi olla erityisesti siitä näkökulmasta, että kuntalakiin on omaksuttu laaja kunnan toiminta -käsite. Samalla joudutaan pohtimaan sitä, millainen peruskunnan suhde yhtäältä kuntakonserniin ja laajemmin kunnan toimintaan, mutta myös tuoreesti perustettuihin hyvinvointialueisiin on tai tulee olemaan. Kuntalakiin liittyy myös edelleen lukuisia käytännöllisiä tulkintaongelmia, jonka lisäksi kuntalain ja muun lainsäädännön suhde näyttäisi olevan jossain määrin epäselvä.

Yksi selkeä tutkimuksellinen tarve on myös koko julkisen hallinnon juridisen kehikon hahmottaminen ja kehittäminen johdonmukaisemmaksi kokonaisuudeksi. Kuten taannoin yhdessä Voutilaisen kirjoittamastamme sosiaali- ja terveydenhuollon tiedonhallinnan sääntelyn systematiikkaongelmia koskevasta artikkelistamme kävi ilmi, alkaa julkista hallintoa koskeva sääntely olla melko hajanaista. Tämän tapainen epäjohdonmukaisuuksia havainnoiva tutkimusote voisi olla perusteltua laajemminkin sen osoittamiseksi, missä lainsäädännön kipukohdat oikeastaan ovat. Nähdäkseni niitä on useampia ja ne ovat eritasoisia: käytännöllisiä ja systeemisiä. Näihin on syytä kohdistaa tutkimusta. Samalla olisi myös syytä kyseenalaistaa joitain perusdogmeja *inter alia* siitä, onko meillä ylipäätään niin vahva kunnallinen itsehallinto kuin perinteisesti on ajateltu. Osaltaan tämä liittyy myös siihen, millaisia tehtäviä kunnilla jatkossa tulee olemaan ja miten kunnat eriytyvät toisistaan. Tutkimusotteeltaan näkisin perustelluksi korostaa erityisesti lainopissa käytännön näkökulmaa ja asettautumista nimenomaan kunnan viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden asemaan. Tämä avaa nähdäkseni useita relevantteja kysymyksenasetteluja.

Tulevaisuudessa kuntaoikeudellista tutkimusta olisi syytä tehdä useammalla tasolla. Tällä viittaaan ennen kaikkea siihen, että pyrittäisiin luomaan vahvoja keskittymiä, joissa niin opiskelijat opinnäytetöissään kuin jatko-opiskelijat ja varttuneemmatkin tutkijat hahmottelisivat yhdessä tutkimuspolkuja, joilla systemaattisesti ryhdyttäisiin täyttämään havaittuja tutkimusaukkoja. Kuten tässä kirjoituksessa on havaittu, on tutkimustoiminta ollut hyvin hajanaista, eikä oikein selkeää punaista lankaa tai tutkimusten kiinnittymistä toisiinsa ole havaittavissa kuin kunnallisen itsehallinnon ja muutaman muun teeman tarkastelussa. Mikäli tutkimustoiminnasta saadaan yhtenäisempää, on myös esimerkiksi kansainvälisten verrokkien hakeminen selvästi helpompaa. Tulevaisuudessa suomalaisen kuntaoikeudellisen tutkimuksen tulisiikin aktiivisesti löytää myös ulkomaisia keskustelukumppaneita ja tarkastelu-kohteita. Näiltä osin tutkimustraditiosta on löydettävä vähäisiä esimerkkejä, mutta ehkäpä niiden kautta myös tämä korostuneen kansallinen oikeudenala voisi ottaa selkeitä kehitysaskelaita.

LÄHTEET

Aalto, Esa, Kuntajakolaista oikeuskäytännön valossa. Teoksessa *Nuolimaa, Risto – Vihervuori, Pekka – Klementtinen, Hannele* (toim.): Juhlajulkaisu Pekka Hallberg 1944–12/6–2004. Suomalainen lakimiesyhdistys 2004, s. 1–10.

Aarnio, Aulis, Tulkinnan taito. Ajatuksia oikeudesta, oikeustieteestä ja yhteiskunnasta. WSOY 2006.

Björne, Lars, Brytningstiden: Den nordiska rättsvetenskapens historia, Del 2, 1815–1870. Institutet för rättshistorisk forskning 1998.

Björne, Lars, Yksityisoikeus ja julkisoikeus – jaon historiasta. Lakimies 7–8/2006 s. 1093–1103. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/lakimies/4158.pdf> (€).

Borg, Olavi, Arvio Kaija Majoisen väitöskirjasta. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 1/2002, s. 64–67. Saatavissa osoitteesta: <https://www.doria.fi/handle/10024/60344> (€).

Ellilä, Kalevi, Terveyskantelun oikeusperusteet – kuntaterveyspalvelujen potilasoikeuksien toteuttaminen. Pilot-kustannus 2007.

Ehrnrooth, Leo, Ylemmänasteiset kunnalliset yhdyskunnat. Suomen Kunnallislehti 1917.

Eskola, Aarne, Miksi maakuntahallinto on välttämätön. Suomen Kunnat 1972, s. 1140–1141.

Galkin, Denis – Voutilainen, Tomi, Hankintarenkaat kuntien välisen yhteistyön muotona. Defensor Legis 6/2015, s. 1020–1029. Saatavissa osoitteesta: https://www.edilex.fi/defensor_legis/15959.pdf (€).

Giordani, Tatu – Kava, Ronja, Julkisen hallintotehtävän antaminen muulle kuin viranomaiselle ja viranomaistoiminnan yhtiöittäminen. Edilex 1.7.2019/26. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/artikkelit/19839.pdf> (€).

Hakalehto-Wainio, Suvianna, Vahingonkorvausvastuu julkista valtaa käyttäen aiheutetusta vahingosta. Helsingin yliopisto 2000.

Hakalehto-Wainio, Suvianna, Vahingonkorvaus, julkisyhteisön korvausvastuu. Lakimies 5/2001, s. 876–887. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/lakimies/1659.pdf> (€).

Hakalehto-Wainio, Suvianna, Vahingonkorvaus, julkisyhteisön korvausvastuu. Lakimies 4/2002, s. 634–646. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/lakimies/1524.pdf> (€).

Hakalehto-Wainio, Suvianna, Valta ja vahinko – julkisen vallan käyttäjän vahingonkorvausvastuu vahingonkorvauslaissa. Talentum 2008.

Hakalehto-Wainio, Suvianna, Vahingonkorvausvastuu oikeusturvakeinona julkishallinnossa. Oikeus 3/2009, s. 330–333. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/oikeus/6742.pdf> (€).

Hakalehto-Wainio, Suvianna, Julkisyhteisön vahingonkorvausvastuun peruskysymyksiä. Oikeus 4/2009, s. 587–605. Saatavissa osoitteesta: https://www.edilex.fi/defensor_legis/6552.pdf (€).

Hakalehto-Wainio, Suvianna, Julkisyhteisön vahingonkorvausvastuu. Oikeusministeriö 2010.

Saatavissa osoitteesta:

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76257/omml_59_2010_julkisyhteisojen_vahingonkorvausvastuu.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Halila, Aimo, Suomen kaupunkien kunnallishallinto 1600-luvulla I. Helsingin yliopisto 1942.

Halila, Aimo, Suomen kaupunkien kunnallishallinto 1600-luvulla II. Suomen historiallinen seura 1943.

Hallberg, Pekka, Kunnallisen itsehallinnon tulevaisuuden näkymiä. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 2/2005, s. 152–156.

Hallituksen esitys Eduskunnalle 125/1947 vp kunnallislainsäädännön koonnasta.

Hallituksen esitys Eduskunnalle 192/1994 vp kuntalaiksi. Saatavissa osoitteesta: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_192+1994.pdf.

Hallituksen esitys eduskunnalle 290/2014 vp laiksi vaalilain muuttamisesta. Saatavissa osoitteesta: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_290+2014.pdf.

Halme, Jukka-Pekka, Kunnanhallituksen ohjaus- ja johtovalta kunnan hallinnossa. Suomalaiset oikeusjulkaisut 2005.

Halme, Jukka-Pekka – Prättälä, Kari – Vanne, Pertti (toim.): Näkökulmia kunnallishallintoon 1990-luvulla – juhlakirja Suomen kaupunginsihteerien yhdistyksen täyttäessä 60 vuotta. Suomen kaupunginsihteerien yhdistys 1998.

Halonen, Kirsi-Maria, Julkisuus, kilpailuneutraliteetti ja julkisomisteiset yhteisöt. Defensor Legis 1/2018, s. 52–69. Saatavissa osoitteesta: https://www.edilex.fi/defensor_legis/18555.pdf (€).

Hannus, Arno, Uusi kunnallislaki. Suomalainen lakimiesyhdistys 1977 (painos myös 1981).

Hannus, Arno, Kunnallisoikeuden pääpiirteet. WSOY 1978 (painos myös 1982).

Hannus, Arno, Den nya kommunallagen (övers. *Laurent, Gustaf – Granlund, Lars – Mattson, Tomas*). Juridiska förenings i Finland 1978, 1980, 1982.

Hannus, Arno, Uusi kunnallislaki. Suomalainen lakimiesyhdistys 1981.

Hannus, Arno – Hallberg, Pekka, Kunnallislaki. WSOY 1987 (painokset myös 1991 ja 1993).

Hannus, Arno – Hallberg, Pekka, Kunnallisoikeuden pääpiirteet. WSOY 1991.

Hannus, Arno – Hallberg, Pekka, Kuntalaki. WSOY 1995 (painokset myös 1997 ja 2000).

Hannus, Arno – Hallberg, Pekka – Niemi, Anne E., Kuntalaki. WSOYpro 2009.

Harjula, Heikki – Prättälä, Kari, Kuntalaki – Tausta ja tulkinat. Alma Talent 2019 (verkkojulkaisu, jatkuvasti päivittyvä teos, aiemmat painokset vuosina 1995, 1996, 1998, 2001, 2004, 2007, 2012 ja 2015 sekä ruotsiksi 1996).

Haveri, Arto – Stenvall, Jari – Majoinen, Kaija (toim.), Kunnallisen itsehallinnon peruskivet. Suomen Kuntaliitto 2011. Saatavissa osoitteesta: <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2011/1402-kunnallisen-itsehallinnon-peruskivet-acta-nro-224>.

Heinonen, Hilikka, Naapuruuskiistat ja kunnan ympäristönsuojeluviranomainen kiistojen käsittelijänä. Itä-Suomen yliopisto 2016. Saatavissa osoitteesta: https://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-2231-1/urn_isbn_978-952-61-2231-1.pdf.

Heiskanen, Heta – Uoti, Asko, Kunnanjohtajan sananvapaudesta. Teoksessa *Korpisaari, Päivi* (toim.): Viestinnän muuttuva sääntely. Viestintäoikeuden vuosikirja 2016, s. 277–301. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/viestintaoikeuden-vuosikirja/180710011.pdf> (€).

Helin, Markku, Lainoppi ja metafysiikka. Tutkimus skandinaavisen oikeusrealismin tieteenkuvasta ja sen vaikutuksesta Suomen siviilioikeuden tutkimuksessa vuosina 1920–1960. Suomalainen lakimiesyhdistys 1988.

Hermanson, Robert, Anteckningar enligt professor R. F. Hermansons föreläsningar öfver inhemsk förvaltningsrätt. Viktor Pettersson & C:os Tryckeri-Aktiebolaget 1898.

Heuru, Kauko, Kunnallisen budjettioikeuden perusteet. Kustannus Jura 1987.

Heuru, Kauko, Kuntalakiehdotuksen perusteiden kritiikki. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 2/1994, s. 107–111.

Heuru, Kauko, Uusi kuntalaki. Painatuskeskus 1996.

Heuru, Kauko, Kunnan päätösvallan siirtyminen. Oikeudellinen tutkimus kunnanvaltuuston vallasta suomalaisen kunnallishallinnon demokraattisten arvojen ja tehokkuusarvojen ristipaineessa. Tampereen yliopisto 2000.

Heuru, Kauko, Kuntalaki käytännössä. Edita 2001. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/kirjat/139.pdf> (€).

Heuru, Kauko, Pormestari. Edilex 17.8.2006. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/artikkelit/3578.pdf> (€).

Heuru, Kauko, Perustuslaillinen kunnallishallinto. Edita 2006.

Heuru, Kauko, Kunta perusoikeuksien toteuttajana. Talentum 2012.

Heuru, Kauko – Mennola, Erkki – Ryyänen, Aimo, Kunta: kunnallisen itsehallinnon perusteet. Edita 2008. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/kirjat/7009.pdf> (€).

Heuru, Kauko – Mennola, Erkki – Ryyänen, Aimo, Kunta: kunnallisen itsehallinnon perusteet. Tampere University Press 2011.

Hirvonen, Kalervo – Mäkinen, Eija, Kunnallinen viranhaltija – oikeudellisen aseman sääntely. Edita 2006. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/kirjat/5525.pdf> (€).

Holopainen, Toivo, Kunnan asema valtiossa. Suomalainen lakimiesyhdistys 1969.

Hovila, Ilari, Kunnan maapolitiikka – oikeudelliset ohjauskeinot. Lapin yliopisto 2013. Saatavissa osoitteesta: https://lada.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61700/Hovila_Ilari_ActaE129_11.11.pdfA.pdf?sequence=4&isAllowed=y.

Hurskainen, Aimo, Hallintopäätöksen perustelemisesta. Joensuun yliopisto 2003. Saatavissa osoitteesta: https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/8592/urn_isbn_952-458-634-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Husa, Jaakko, Julkisoikeudellinen tutkimus. Tutkimus julkisoikeudessa harjoitettavan oikeusdogmatiikan metodologiasta. Lapin yliopisto 1995.

Huuhtanen, Raija, Sosiaali- ja terveydenhuollon yksityiset ostopalvelut ja perustuslain 124 §. Teoksessa *Myrsky, Matti – Vartiainen, Perttu – Miettinen, Tarmo* (toim.): Juhlakirja Teuvo Pohjolainen 1945–14/10–2005. Joensuun yliopisto 2005, s. 125–144.

Hyvönen, J. T., Maalaiskuntain kunnallislaki. Lyhyillä selityksillä varustettuna ja Kunnallinen vaalilaki sekä asetus taajaväkisistä yhdyskunnista. Otava 1919.

Häkkänen, Martti, Rakennusoikeuden sääntely – tutkimus kunnan kaavoitustehtävästä ja rakentamisen edellytyksistä maanomistajan oikeusasemaa silmällä pitäen. Suomalainen lakimiesyhdistys 2016.

Ikkala, Olli, Kunnan yleinen toimivalta. Suomalainen lakimiesyhdistys 1959.

Isola, Hannele, Vapaakunnan hallinto – hallinto-oikeudellinen tutkimus vapaakuntakokeilun vaikutuksista kunnan hallintojärjestelmään. Lapin yliopisto 1992.

Itkonen, Rieti, Kunnallislait. Kunnallinen keskustoimisto 1925.

Itkonen, Rieti, Kunnallislait selitettynä. WSOY 1930.

Itkonen, Rieti, Kunnallislait selitettynä. WSOY 1935.

Itkonen, Rieti, Kunnallislaki selitettynä. Kunnallinen keskustoimisto 1948.

Jäntti, Anni, Kunta, muutos ja kuntamuutos. Tampereen yliopisto 2016. Saatavissa osoitteesta: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/99838/978-952-03-0238-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Kalima, Kai, Kunnan oikeudesta sitoutua takaukseen yksityisen elinkeinonharjoittajan velasta. Lakimies 5/1975, s. 557–571.

Kalima, Kai, Kunnan talous – tutkimus kunnan talouden hoidon oikeudellisista perusteista. Gummerus 1988.

Kangas, Urpo, I Oikeustieteen opetus ja jatkokoulutus 1900–2000. Teoksessa *Kangas, Urpo* (toim.): Oikeustiede Suomessa 1900–2000. WSLT 1998, s. 13–170.

Karvonen-Kälkäjä, Anja, Unohtuuko vanhus? Oikeustieteellinen tutkimus hallintosopimuksen asiaosaissuhteista vanhuksen vaikuttamismahdollisuuden näkökulmasta. Vanhustyön keskusliitto 2012. Saatavissa osoitteesta: https://vtkl.fi/wp-content/uploads/2019/07/Unohtuuko_vanhus.pdf.

Katajamäki, Hannu, Kuntaliitokset ja uusi paikallinen hallinta. Teoksessa *Henelund, Jan-Erik* et al. (toim.): Julkista – yksityistä, millaisissa rakenteissa? Offentligt – privat, i hurudana strukturer? Juhlakirja Eija Mäkisen 60-vuotispäiväksi. Universitas Wasaensis 2012, s. 181–195. Saatavissa osoitteesta: https://www.uwasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-408-7.pdf.

Kaukovalta, K.V., Suomen maalaiskuntien kunnallisen itsehallinnon historia. Maalaiskuntien liitto 1940.

Keisarillisen Majesteetin Armollinen Asetus kunnallishallituksesta maalla (Asetuskokoelma 1865, n:o 4). Saatavissa osoitteesta: https://fi.wikisource.org/wiki/Asetus_kunnallishallituksesta_maalla_1865.

Keisarillisen Majesteetin Armollinen Asetus maalaiskuntain kunnallishallinnosta (Asetuskokoelma 1898, n:o 21). Saatavissa osoitteesta: https://fi.wikisource.org/wiki/Asetus_maalaiskuntain_kunnallishallinnosta_1898.

Kekkonen, Urho, Kunnallisvaaleja koskeva lainsäädäntö selitettynä. Gummerus 1933.

Kekkonen, Urho, Kunnallinen vaalioikeus Suomen lain mukaan. Suomalaisten lakimiesten yhdistys 1936.

Kekkonen, Urho, Uusi kunnallisvaalilaki selitettynä. Gummerus 1953.

Kekkonen, Urho – Kekkonen, Matti, Kunnallisvaalilaki selitettynä. Gummerus 1956.

Keravuori-Rusanen, Marietta, Yksityinen julkisen vallan käyttäjänä – Valtiosääntöoikeudellinen tutkimus julkisen hallintotehtävän antamisesta muulle kuin viranomaiselle. Edita 2008.

Kivelä, Jonna – Perttola, Laura, Lapsen etu ja kunnallinen itsehallinto: yhteensovittamisen haasteet opettajien lomautustilanteissa. Teoksessa *Henelund, Jan-Erik* et al. (toim.): Julkista – yksityistä, millaisissa rakenteissa? Offentligt – privat, i hurudana strukturer? Juhlakirja Eija Mäkisen 60-vuotispäiväksi. Universitas Wasaensis 2012, s. 218–235. Saatavissa osoitteesta: https://www.uwasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-408-7.pdf.

Koivisto, Ida, Julkisen vallan rajoilla. Lakimies 5/2014, s. 675–694. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/lakimies/14113.pdf> (€).

Konstari, Timo, 4.4. Hallinto-oikeus. Teoksessa *Kangas, Urpo* (toim.): Oikeustiede Suomessa 1900–2000. WSLT 1998, s. 389–397.

Komulainen, Mikko, Ulkoistaminen kunnissa. Suomen kuntaliitto 2010. Saatavissa osoitteesta: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/66658/978-951-44-8254-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Korte, Atte, Kunnan toimivalta ja harkintavalta yleisellä ja erityisellä toimialalla. Karelia-ammattikorkeakoulu 2020.

Korte, Atte, Kunnan toimivalta ja harkintavalta yleisellä ja erityisellä toimialalla – keskeisiä näkökohtia. Edilex 21.6.2021. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/artikkelit/23544.pdf> (€).

Koskinen, Seppo, Näkökohtia kunnanjohtajasopimuksessa sovitusta erokorvauksesta. Edilex 28.7.2011. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/artikkelit/7933.pdf> (€).

Kulla, Heikki, Hallintolainkäyttö ja hallinto. Tutkimus korkeimman hallinto-oikeuden toimivallan määrätymisen oikeushistoriallisesta taustasta. Suomalainen lakimiesyhdistys 1980.

Kuotola, Yrjö, Kunnan raja. Tampereen yliopisto 2009. Saatavissa osoitteesta: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/66526/978-951-44-7841-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Kurkinen-Supperi, Anu, Kunnanjohtajan johtajasopimus, sen rooli ja merkitys kunnan johtamisessa. Tampereen yliopisto 2016. Saatavissa osoitteesta: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/99614/978-952-03-0204-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Kuusikko, Kirsi – Koskinen, Seppo, Kunnan viranhaltijan saaman varoituksen valituskelvottomuus – kestävä ratkaisuko? Teoksessa *Henelund, Jan-Erik* et al. (toim.): Julkista – yksityistä, millaisissa rakenteissa? Offentligt – privat, i hurudana strukturer? Juhlakirja Eija Mäkisen 60-vuotispäiväksi. Universitas Wasaensis 2012, s. 309–334. Saatavissa osoitteesta: https://www.uwasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-408-7.pdf.

Kuuskoski, Reino, Uusi kunnallislaki. Suomalainen lakimiesyhdistys 1949.

Kuuskoski, Reino, Suomen kunnallisoikeus pääpiirteittäin. Suomalainen lakimiesyhdistys 1955.

Kuuskoski, Reino, Kysymys korkeammanasteisesta itsehallinnosta Suomessa. Maalaiskunta 1955, s. 896–903.

Kuuskoski, Reino, Kunnallislaki. Suomalainen lakimiesyhdistys 1960.

Kuuskoski, Reino, Maakunnallisen itsehallinnon edellytykset Suomessa. Maalaiskunta 1961, s. 374–387.

Kuuskoski, Reino, Valmistautuminen korkeammanasteiseen itsehallintoon. Maalaiskunta 1965, s. 142–152.

Kuuskoski, Reino – Hannus, Arno, Kunnallislaki. Suomalainen lakimiesyhdistys 1965 (painokset myös 1969 ja 1973).

Kuuskoski, Reino – Hannus, Arno, Suomen kunnallisoikeus pääpiirteittäin. Suomalainen lakimiesyhdistys 1966.

Laakso, Seppo, Oikeudellisesta sääntelystä ja päätöksenteosta. Edita 1990.

Laamanen, Elina, Vapaaehtoiset pakkoliitokset? Diskurssianalyttinen tutkimus kuntarakennetta koskevasta julkisesta keskustelusta. Tampereen yliopisto ja Suomen kuntaliitto 2007. Saatavissa osoitteesta: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/67745/978-951-44-7001-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Lainvalmistelukunnan mietintö 1930:1, Hallituksen esitys Eduskunnalle maakuntain itsehallinnosta sekä lääneistä ja maakunnista.

Lavapuro, Juha, Kunnallinen itsehallinto ja kuntarakenteen muutokset. Teoksessa *Koillinen, Mikael – Salminen, Janne* (toim.): Oikeus, vero, talous – juhlajulkaisu Kauko Wikström 1943–21/12–2013. Turun yliopisto 2013, s. 181–203.

Lavapuro, Juha – Ojanen, Tuomas – Rautiainen, Pauli – Valtonen, Virve, *Sivistykselliset ja sosiaaliset perusoikeudet syrjäkunnissa. Kunnallisan alan kehittämistäitiö 2016.*

Lavapuro, Juha – Mutanen, Anu – Salminen, Janne – Turpeinen, Mira, *Yhtenäiskunnasta erilaistuviiin kuntiin. Perustuslain reunaehdot kuntien tehtävien eriytyemiselle. Valtioneuvoston kanslia 2019. Saatavissa osoitteesta: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161915/VNTEAS_2019_67.pdf?sequence=1&isAllowed=y.*

Lindström, Anders, *Kommunsystem i Europa. Liber 2003.*

Liukko, Eeva – Nykänen, Eeva, *Sosiaalityön tulevaisuus – Sosiaalityö julkisena hallintotehtävänä. Sosiaali- ja terveysministeriö 2019. Saatavissa osoitteesta: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161660/Rap_47_2019_Sosiaalityon%20ulevaisuus.pdf?sequence=1&isAllowed=y.*

Lonka, Harriet – Tervo, Vesa-Pekka – Uoti, Asko – Keinänen, Anssi, *Kuntaa koskeva sääntely ja kunnan oma säädösvalta kriisijohtamisessa. Focus Localis 2/2021, s. 29–50. Saatavissa rinnakkaistallettuna osoitteesta: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/504112/Lonka_Tervo_Uoti_Keinanen.pdf?sequence=1&isAllowed=y.*

Majoinen, Kaija, *Mitä virkaa valtuustolla? Kuntalailla säädetyin valtuuston perustehtävän monitahoarviointi. Suomen kuntaliitto 2001.*

Majoinen, Kaija, *Kun kaikki muuttuu – kunnan perustehtävän uudelleenmäärittelyn välttämättömyys. Teoksessa Haveri, Arto – Stenvall, Jari – Majoinen, Kaija (toim.): Kunnallisen itsehallinnon peruskivet. Suomen Kuntaliitto 2011, s. 324–333.*

Makkonen, Kaarle, *Kunnallinen säädösvalta. Suomalainen lakimiesyhdistys 1968.*

Mansikka, Tanja, *Kuka kantaa virkavastuuta? – virkavastuusta kunnassa ja sen ulkoistettuun toimintaan sekä epäasiallisesta vaikuttamisesta päätöksentekoon. Edilex 6.6.2014/11. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/artikkelit/13478.pdf> (€).*

Matikainen, Tanja, *Rahoitusperiaate kunnallisen itsehallinnon turvaajana. Tutkimus rahoitusperiaatteen toteutumisesta. Forum luris 2014. Saatavissa osoitteesta: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/42472/matikainen_vaitoskirja.pdf?sequence=1.*

Mielityinen, Sampo, *Vahingonkorvausoikeuden periaatteet. Edita 2006.*

Miettinen, Tarmo, *Syventävien opintojen tutkielma ja sen arvosteleminen. Teoksessa Miettinen, Tarmo (toim.), Oikeustieteellinen opinnäytetyö – Artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytetöiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Edilex 19.11.2015/44. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/artikkelit/15888.pdf> (€).*

Mennola, Erkki, *Paikalliset normit. Lakimies 6/1983, s. 754–763.*

Mennola, Erkki, *Kuntajaon muuttamisen oikeudelliset ongelmat. Lakimies 2/1984, s. 174–188.*

Mennola, Erkki, *Maakunnan vapaus: tutkimus kuntaa laajemman yhteisön poliittisen vapauden oikeudellisista edellytyksistä. Tampereen yliopisto 1990.*

Merikoski, Veli, *Hallinto-oikeudellinen tutkimus yhdistymisvapaudesta. Otava 1935.*

Merikoski, Veli, *Kunnallisen edustajiston suljettu istunto. Lakimies 5/1939, s. 688–720.*

Metsävainio, S.E.G., *Kaupunkien hallinnon uudistamisesta. Suomen poliisilehden kustannusosakeyhtiö 1926.*

Miettinen, Tarmo – Muukkonen, Matti, Perustuslain 125.2 §:n nimitysperusteet ja kunnallinen virantäyttö. Lakimies 4/2006, s. 511–535. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/lakimies/3388.pdf> (€).

Modeen, Tore, Det kommunala förtroendeuppdraget. Enligt kommunallagens allmänna stadganden. Åbo Akademi 1962a.

Modeen, Tore, Kommunens allmänna kompetens – särskilt med hänsyn till kommuns rätt att bevilja understöd för enskild verksamhet och åt enskilda personer. Åbo Akademi 1962b.

Modeen, Tore, Om de självständiga offentlighetsrättsliga anstalterna i Finlands förvaltningsorganisation. Åbo Akademi 1965.

Modeen, Tore, Kunnan toimivallasta. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 1/1975, s. 76–97.

Modeen, Tore, Ulkomaiset vaikutteet Suomen kunnallishallinnon kehityksessä. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 4/1991, s. 559–567.

Modeen, Tore, Historische Einführung in das nordische Kommunalrecht. Stadt und Gemeinde 2/1993, s. 69–77.

Modeen, Tore, Kuntalakiehdotus – kriittisiä näkökohtia. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 1/1994, s. 81–83.

Modeen, Tore, Kunnallisoikeuden kehitysnäkymiä. Lakimies 2/1996, s. 232–237.

Modeen, Tore, Kommundirektören i Finland. Teoksessa *Hagstrøm, Viggo – Lødrup, Peter – Aarbakke, Magnus*. Ånd og rett festskrift til Birger Stuevold Lassen på 70-årsdagen 19. August 1997. Universitetsforl. 1997, s. 751–756.

Modeen, Tore, Suomen kaupunkien kunnallisasetuksen syntyvaiheet. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 2/1998.

Modeen, Tore, Vertailevaa kunnallisoikeutta. Lakimies 1/2006, s. 77–82.

Modeen, Tore – Oulasvirta, Lasse, Politicians – professionals – the power – the structure of Finnish local government. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 1/1994, s. 286–290.

Montgomery, Robert, Handbok i Finlands allmänna privaträtt 1. del. inledande läror. G.W. Enlund 1889–1895.

Mutanen, Anu, Itsehallinto valtiosääntöoikeudellisena käsitteenä julkishallinnon uudistuksissa – yhteistarkastelussa kuntien ja niitä suurempien alueiden itsehallinto. Edilex 22.5.2017/23. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/artikkelit/17728.pdf> (€).

Muukkonen, Matti, Yhdistymisvapaus ja yhdistysoikeuden järjestelmä. Itä-Suomen yliopisto/Edita 2012. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/kirjat/8545.pdf> (€).

Muukkonen, Matti, Kuntajakolaki käytännössä. Books On Demand 2012.

Muukkonen, Matti, Kunta ja sen oikeudelliset suhteet. Edilex 24.3.2017/13. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/artikkelit/17591> (€).

Muukkonen, Matti, ”Kunnan toiminta” -käsitteen sisältö ja oikeudelliset vaikutukset. Edilex 20.3.2019/11. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/artikkelit/19585.pdf> (€).

Muukkonen, Matti, Kunnan talouden järjestäminen. Oikeus 4/2019, s. 356–373. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/oikeus/20353.pdf> (€).

Muukkonen, Matti, Kunnan järjestämisvastuu, ulkoistusriskit ja velvollisuus turvata palvelutuotannon jatkuvuus. Liikejuridiikka 1/2020, s. 40–67. Saatavissa osoitteesta: <http://www.edilex.fi/liikejuridiikka/20702.pdf> (€).

Muukkonen, Matti, Kunnan hallintorakenteen järjestämisestä. Lakimies 2/2020, s. 221–246. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/lakimies/20783.pdf> (€).

Muukkonen, Matti, Kunnan velvollisuudesta pitää tietoja saatavilla yleisessä tietoverkossa. Oikeus 3/2020, s. 348–368. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/oikeus/21616.pdf> (€).

Muukkonen, Matti, Tehtävä- ja toimivallanjaosta yleisvaarallisen tartuntataudin torjunnassa. Defensor Legis 2/2021, s. 238–257. Saatavissa osoitteesta: https://www.edilex.fi/defensor_legis/23325.pdf (€).

Muukkonen, Matti, Kuntavaaliehdokkaan vaalirahoitus, sen kerääminen, käyttäminen ja ilmoittaminen. Edilex 17.5.2021/28. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/artikkelit/23048.pdf>.

Muukkonen, Matti, Maankäyttösopimusten sääntelyn perustuslainmukaisuudesta. Edilex 4.8.2021/45. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/artikkelit/24044.pdf>.

Muukkonen, Matti, Kunnallis- ja kuntalakien soveltamisalojen kehityksestä. Edilex 23.9.2021/46. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/artikkelit/24567.pdf>.

Muukkonen, Matti, Kunnan talousarvioprojektista. Oikeus 3/2021, s. xx–xx (julkaistaan).

Muukkonen, Matti – Laakso, Maritta, Vaikuttamistoihimielimistä sekä niitä koskevan sääntelyn toteutuksesta Pohjois-Karjalan maakunnassa. Edilex 23.3.2021/17. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/artikkelit/22702.pdf>.

Muukkonen, Matti – Tolvanen, Matti, Esimiehen reagoitivelvollisuus kunnassa. Edilex 4.6.2021/36. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/artikkelit/23384.pdf>.

Muukkonen, Matti – Voutilainen, Tomi, Valtiontukiarviointi osana kunnan taloudellisten toimien selvittämiselvöllisyyttä. Focus Localis 4/2020, s. 6–24.

Myllymäki, Arvo, Finanssihallinto-oikeus – valtion ja kuntien varainkäyttö ja varainkäytön valvonta. WSOY 2007.

Myllymäki, Arvo, Tämän vuosituhatosen kuntauudistusten karikat. Teoksessa *Henelund, Jan-Erik* et al. (toim.): Julkista – yksityistä, millaisissa rakenteissa? Offentligt – privat, i hurudana strukturer? Juhlakirja Eija Mäkisen 60-vuotispäiväksi. Universitas Wasaensis 2012, s. 259–263. Saatavissa osoitteesta: https://www.uwasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-408-7.pdf.

Myrsky, Matti – Svensk, Niko – Voutilainen, Tomi, Suomen finanssioikeus. Helsingin Kamari oy 2014.

Mäenpää, Olli, Kunnan hallinto. Suomalainen lakimiesyhdistys 1981.

Mäenpää, Olli, Kaksi hallinto-oikeutta – merikoskelainen hallinto-oikeus ja hyvinvointivaltio. Hallinnon tutkimus 1/1983, s. 1–20.

Mäenpää, Olli, Kuntien itsehallinto EU-Suomessa. Kunnallisalan kehittämissätiö 1997.

Mäenpää, Olli, Eurooppalainen hallinto-oikeus. Lakimiesliiton kustannus 2001.

Mäenpää, Olli, Julkinen organisaatio valinkauhassa – valettavana kunnallishallinto. Teoksessa *Henelund, Jan-Erik* et al. (toim.): Julkista – yksityistä, millaisissa rakenteissa? Offentligt – privat, i hurudana strukturer? Juhlakirja Eija Mäkisen 60-vuotispäiväksi. Universitas Wasaensis 2012, s. 264–282. Saatavissa osoitteesta: https://www.uwasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-408-7.pdf.

Mäenpää, Olli, Julkisuusperiaate. Alma Talent 2020 (aiempi painos 2016).

Mähönen, Jukka – Villa, Seppo, Osakeyhtiö I. Yleiset opit. WSOYpro 2006.

Mäkinen, Eija, Määräaikaiset palvelussuhteet kunnallishallinnossa. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 4/2001, s. 321–340.

Mäkinen, Eija, Tarvitaanko kuntien kaavoituksen viranomaisvalvontaa? Ympäristöjuridiikka 3-4/2007, s. 22-48. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/ymparistojuridiikka/5842.pdf> (€).

Mäkinen, Eija, Oikeudellinen kontrolli kunnan ympäristöasioissa. Finnpublishers 2004.

Mäkinen, Eija, Kunnallisvalitus – kiusantekoa vai tarpeellista valvontaa ja oikeusturvaa. Edilex Libri 2010a. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/kirjat/8150.pdf> (€).

Mäkinen, Eija, Kunnallisvalituksen tulevaisuus. Teoksessa *Tuominen, Tia* (toim.): Avoin, tehokas ja riippumaton – Olli Mäenpää 60 vuotta juhlakirja. Edita 2010b, s. 251-259.

Mäkinen, Eija, Pysäköinninvalvonta – julkista vai yksityistä? Edilex 30.11.2011/27. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/artikkelit/8356.pdf>.

Mäkinen, Eija, Kuntien ja maakuntien valvonta Pohjoismaissa. Lakimies 1/2017, s. 3-24. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/lakimies/17557.pdf> (€).

Mäntylä, Niina, Oikeus koulukuljetukseen. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 3/2010, s. 270-281. Saatavissa osoitteesta: <http://elektra.helsinki.fi/se/k/0356-3669/38/3/oikeusko.pdf>.

Mäntylä, Niina, Koulukiusaaminen kiusaajan rikoksena. Oikeus 3/2012, s. 357-380. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/oikeus/9173.pdf>.

Määttä, Tapio, Monitieteisyys ympäristöoikeudessa – oikeustieteen sisäiset ja ulkoiset yhteydet oikeustieteellisen tutkimuksen haasteena. Oikeus 3/2000, s. 333-355.

Niemi, Heidi, Kunta työllisyysneuvojana. Työpakosta kokeiluihin. Acta Universitatis Tamperensis 2018. Saatavissa osoitteesta: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/104153/978-952-03-0818-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Niemivuo, Matti, Valtionavut kunnille ja kuntainliitoille. Oikeustieteellinen tutkimus valtionapuinstituutiosta julkisten palvelujen, erityisesti perus- ja keskiasteen koulutuksen määrällisen sääntelyn keinona. Suomalainen lakimiesyhdistys 1976.

Niemivuo, Matti, Valtio ja kunnallinen itsehallinto. Julkisoikeudellinen tutkimus. Lakimiesliiton kustannus 1991.

Niskakangas, Heikki – Pönkä, Pasi – Hakulinen, Pentti – Pönkä, Ville, Kuntayhtiöt. Kunnan omistaman osakeyhtiön hallinto. KL-Kustannus 2011.

Nordström, Johan Jakob, Skildring af Municipal-författningen i Finlan. Johan Cristoph. Frenckell 1832.

Nummela, Juhani – Ryyänen, Aimo, Kansalainen ja uusi hallinto – hyvinvointivaltiosta vastuulliseen perusoikeusyhteiskuntaan. Lakimiesliiton kustannus 1996.

Nuotio, Kimmo, Oikeuslähteet, ”supernormistot” ja ratkaisujen perustelu. Teoksessa Tala, Jyrki – Wikström, Kauko (toim.), Oikeus kulttuuria ja teoriaa – Juhlakirja Hannu Tolonen. Turun yliopisto 2005 s. 127-152. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/artikkelit/4323.pdf>.

Nykänen, Eeva, Yksityiset palveluntuottajat julkisten sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottajina. Lakimies 3-4/2020, s. 431-457. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/lakimies/21069.pdf> (€).

Oikarinen, Tommi – Voutilainen, Tomi – Mutanen, Anu – Muukkonen, Matti, Kunnallinen itsehallinto valtion puristuksessa. Kunnallisalan kehittämissäätö 2018. Saatavissa osoitteesta: https://kaks.fi/wp-content/uploads/2018/01/tutkimusjulkaisu_107-1.pdf.

Ovaska, Maria, Korkeakoulututkinto kelpoisuusvaatimuksena aineenopettajan, sosiaalityöntekijän ja sairaanhoitajan tehtävissä. Edilex 4.7.2013/21. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/artikkelit/10611.pdf> (€).

Ovaska, Maria, Poliittinen virantäyttö vai syrjintä sukupuolen perusteella? *Lakimies* 5/2013, s. 949–956. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/lakimies/11002.pdf> (€).

Ovaska, Maria, Kunnallinen virkavaali 2000-luvulla. *Lakimies* 1/2015, s. 81–104. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/lakimies/14901.pdf> (€).

Pajukoski, Marja, Preventio, sosiaalioikeus ja kunnat – ehkäisevä sosiaalipolitiikka kuntia velvoittavassa lainsäädännössä. Edita 2008. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/kirjat/5532.pdf> (€).

Penttilä, Seppo – Ruohonen, Janne – Uoti, Asko – Vahtera, Veikko, Kuntayhtiöt lainsäädännön ristiaallokossa. Kunnallisan kehittämissäätö 2015. Saatavissa osoitteesta: <https://kaks.fi/wp-content/uploads/2015/05/Kuntayhti%C3%B6t-lains%C3%A4%C3%A4d%C3%A4nn%C3%B6n-ristiaallokossa.pdf>.

Perttola, Laura, Tiedonsaanti vanhuspalvelujen myöntämisperusteista. *Oikeus* 3/2015, s. 238–258. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/oikeus/15792.pdf> (€).

Perttola, Laura, Kynnyksen yli. Julkisoikeudellinen tutkimus vanhuspalvelujen saamisen edellytyksistä. Vaasan yliopisto 2019. Saatavissa osoitteesta: <https://osuva.uwasa.fi/bitstream/handle/10024/10041/978-952-476-896-2.pdf?sequence=2&isAllowed=y>.

Pihlajamäki, Heikki, Ius politicae – havaintoja politioikeuden pirstaloitumisesta ja rikosoikeuden kehityksestä 1800-luvulla. *Lakimies* 4/1999, s. 511–529. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/lakimies/1880.pdf> (€).

Pihlajaniemi, Toivo, Kuntajakolaki selityksin. Edita 1998. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/kirjat/4.pdf> (€).

Prusi, Tuija, Kunnallinen itsehallinto maankäyttö- ja rakennuslaissa. Teoksessa *Kultalahti, Jukka – Penttilä, Seppo* (toim.): *Oikeus- ja vakuutustiedettä* 2006, s. 263–282. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/artikkelit/4511.pdf> (€).

Prusi, Tuija, Kuntien itsehallinnollinen asema kaavoituksessa. Tampereen yliopisto 2013. Saatavissa osoitteesta: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/68195/978-951-44-9181-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Prättälä, Kari, Kunnan ja sen viranomaisen valitusoikeudesta. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 1/1985, s. 28–47.

Pölönen, Pasi, Sopimuksellisuus julkisen hallinnon järjestämisessä. *Lakimies* 7–8/2012, s. 1149–1167. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/lakimies/9258.pdf> (€).

Pöyhönen, Aulis, Kunnanjohtajan asema säädettävän lain kannalta. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 2/1989, s. 146–159.

Pöyhönen, Aulis, Onko kuntien pakkoliitoksille enää lainkaan edellytyksiä? *Lakimies* 6/1989, s. 817–824.

Pöyhönen, Aulis, Näkökohtia esittelystä ja esittelijän vastuusta kunnallishallinnossa. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 2/1992, s. 213–217.

Pöyhönen, Aulis, Kuntalaki ja valtion väliset suhteet. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 1/1994, s. 88–92.

Rasinmäki, Jorma, Yhtiöittäminen hallinto-oikeuden näkökulmasta. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 3/1990, s. 250–262.

Rasinmäki, Jorma, Yksityistäminen kunnallishallinnossa. Hallinto-oikeudellinen tutkimus yksityistämisen oikeudellisista taustoista, edellytyksistä, rajoituksista, muodoista ja vaikutuksista. *Lakimiesliiton kustannus* 1997.

Ruohonen, Janne, Konserniohje kuntayhtiöiden omistajaohjausvälineenä. Teoksssa *Paloranta, Paula* (toim.): Keskuskauppakamarin liiketapalautakunta 80 vuotta. Alma Talent 2017, s. 231–240.

Ruohonen, Janne, Konserniohjeen juridinen merkitys osakeyhtiössä. Teoksessa *Mähönen, Jukka – Pölönen, Pasi – Vahtera, Veikko* (toim.): Juhlajulkaisu Risto Nuolimaa 1948 – 2/6 – 2018. Suomalainen lakimiesyhdistys 2018, s. 255–273.

Ruohonen, Janne – Vahtera, Veikko – Penttilä, Seppo, Kuntayhtiö. Alma Talent 2021 (aiempi painos 2017).

Ruohonen, Janne – Vahtera, Veikko – Salminen, Lassi, Hallituksen asiantuntemusvaatimuksen sääntely ja toteuttaminen kuntayhtiöissä. *Lakimies* 6/2019, s. 727–757. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/lakimies/20205.pdf> (€).

Rytkölä, Olavi, Kuntain yhteistoiminta. Suomalainen lakimiesyhdistys 1952.

Rytkölä, Olavi, Kunnallisen jaoituksen muuttaminen. Yleinen luonne ja edellytykset. Suomalainen lakimiesyhdistys 1956.

Rytkölä, Olavi, Kuntajakolaki – tammikuun 21 päivänä 1977 kuntajaosta annetun lain selitysteos. Suomen lakimiesliitto 1978.

Rytkölä, Olavi, Kunnan ja valtion suhteen oikeudellinen perusta. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 4/1979, s. 394–402.

Rytkölä, Olavi, Poliittiset virkanimitykset ja kunnallishallinto. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 2/1983, s. 137–140.

Rytkölä, Olavi, Pakkoliitosten edellytyksistä. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 1/1989, s. 23–35.

Ryynänen, Aimo, Kunnan tehtävien lakisääteistäminen. Tampereen yliopisto 1986.

Ryynänen, Aimo, Yksityistäminen lainsäädännössä. Tampereen yliopisto 1987.

Ryynänen, Aimo, Kasvot kunnalle – kunnallisen parlamentarismien käyttöönotolla vai organisaatiota uudistamalla? Kunnallistieteellinen aikakauskirja 2/1992, s. 181–191.

Ryynänen, Aimo, Kuntalaki, kuntalainen ja julkisen hallinnon muutos. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 1/1994, s. 26–36.

Ryynänen, Aimo, Kriisikuntalaki ja kunnallinen itsehallinto. *Lakimies* 7/1994, s. 898–914.

Ryynänen, Aimo, Kunnan uusi toimintamalli. Oikeudellinen rakennetutkimus kunnallisen kansanvallan sisällöstä ja ilmenemisestä. Mermerus 1996.

Ryynänen, Aimo, Valtuusto kunnallisen itsehallinnon turvaajana. Tampereen yliopisto 1998.

Ryynänen, Aimo, Muuttuva kunnallisoikeus. Mermerus 1999.

Ryynänen, Aimo, Medborgarnas kommun – delaktighetsprojekt i Finland. *Nordisk administrativt tidsskrift* 3/1999, s. 259–264.

Ryynänen, Aimo, Kuntayhteisön johtaminen. Kunnallisan kehittämissäätö 2001. Saatavissa osoitteesta: https://kaks.fi/wp-content/uploads/2010/04/Ryyn%C3%A4nen_kuntayhteis%C3%B6n.pdf.

Ryynänen, Aimo, Kansalaisen renessanssi – kansalaisosallistumisen uusi merkitys ajankohtaisen kansainvälisen kehityksen valossa. Tampereen yliopisto 2002.

Ryynänen, Aimo, Suomalainen pormestari. Sisäasiainministeriön kuntaosaston julkaisu 3/2002.

Ryynänen, Aimo, Kunnat valtion valvonnassa. Kunnallisan kehittämissäätö 2004a. Saatavissa osoitteesta: <https://kaks.fi/wp-content/uploads/2010/04/Ryyn%C3%A4nen.pdf>.

Ryynänen, Aimo, Kuntien ja alueiden itsehallinto – kehittämisvaihtoehdot. Edita 2004b. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/kirjat/2414.pdf> (€).

Ryynänen, Aimo, Läheisyysperiaate Suomen hallinnon rakenneperiaatteena. Teoksessa *Kultalahti, Jukka – Penttilä, Seppo* (toim.): Oikeus- ja vakuutustiedettä 2006. Tampereen yliopisto 2006, s. 283–316. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/artikkelit/4512.pdf> (€).

Ryynänen, Aimo, Kunnan itsepuolustus oikeus toiseen kuntaan liittämistä vastaan. Edilex 2.2.2006a. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/artikkelit/3006.pdf> (€).

Ryynänen, Aimo, Kunnallisen liiketoiminnan rajat murroksessa. Edilex 28.4.2006b. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/artikkelit/3229.pdf> (€).

Ryynänen, Aimo, Euroopan unioni ja kunnallishallinto – edetäänkö ”kunnallisoikeudesta” aitoon kumppanuuteen? Edilex 11.10.2006c. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/artikkelit/3711.pdf> (€).

Ryynänen, Aimo, Kunnan toimintaympäristö muuttuu – tarvitaanko myös johtamisjärjestelmän uudistamista? Edilex 12.9.2007/26. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/artikkelit/4734.pdf> (€).

Ryynänen, Aimo, Kuntaudistus ja itsehallinto. Tampere University Press 2008.

Ryynänen, Aimo: Pormestari. UNIpress 2010.

Ryynänen, Aimo, Kunnallishallinnon kansainväliset vaikutteet. Tampere University Press 2012.

Ryynänen, Aimo, Kuntalain merkityksettömimmäksi jäänyt säännös vai itseäänselvyydessään tarpeeton lainkohta? Näkökohtia kunnan asukkaiden vapaaehtoispanoksesta kunnan tehtävien hoidossa. Teoksessa *Henelund, Jan-Erik* et al. (toim.): Julkista – yksityistä, millaisissa rakenteissa? Offentligt – privat, i hurudana strukturer? Juhlakirja Eija Mäkisen 60-vuotispäiväksi. Universitas Wasaensis 2012, s. 195–217. Saatavissa osoitteesta: https://www.uwasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-408-7.pdf.

Ryynänen, Aimo, Vapaakuntahengestä kuntakapinaan: kunnallinen itsehallinto 2010-luvulla. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 1/2012, s. 53–57. Saatavissa osoitteesta: <http://elektra.helsinki.fi/se/k/0356-3669/40/1/vapaakun.pdf> (€).

Ryynänen, Aimo: Kunnallinen itsehallinto hallintopolitiikan sivuraiteilla – Onko kunnista tulossa valtion tulosohjattuja paikallishallintoyksiköitä? Edilex 15.12.2020/41. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/artikkelit/7475.pdf> (€).

Ryynänen, Aimo – Lehkonen, Raimo – Mennola, Erkki, Kunnallisoikeus. Johdatus kuntien oikeudellisen aseman perusteisiin. Painatuskeskus Oy 1995.

Ryynänen, Aimo – Majjala, Eeva, Ylimmän kuntajohdon työnjako. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 2/2003, s. 120–125.

Ryynänen, Aimo – Nummela, Juhani, Kuntahallinnon vaihtoehdot – kansallisvaltion etäispäättestä kansalaisyhteiskunnan perustaksi. Lakimiesliiton kustannus 1993.

Ryynänen, Aimo – Telakivi, Heikki, Eurooppalainen mallikunta. Edita 2008. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/kirjat/5537.pdf> (€).

Ryynänen, Aimo – Vesikkala, Ari, Vapaat kunnat: vapaakuntakokeilu sisäasiainministeriön itsehallintoprojektin näkökulmasta. Sisäasiainministeriön julkaisuja 1993:2. Sisäasiainministeriö 1994.

Sallinen, Sini, Kunnan itselleen ottamat tehtävät ja niiden oikeudelliset reunaehdot. Tampereen yliopisto 2007. Saatavissa osoitteesta: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/67699/978-951-44-6867-4.pdf?sequence=1>.

Sariola, Meri, Viranomaisen asiakirja, kun yksityinen palveluntuottaja toimii kunnan lukuun – tarkastelussa KHO 2019:169. Lakimies 3–4/2020, s. 551–560. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/lakimies/21073.pdf> (€).

Sarvilinna, Sami, Kunnan päätös palvelussuhdeasiassa. Edilex 10.2.2020/7. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/artikkelit/20553.pdf> (€).

Sarvilinna, Sami, Kunnan kiinteistönluovutusten oikeudellinen valvonta. Lakimies 3–4/2021, s. 556–591. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/lakimies/23366.pdf> (€).

Siltala, Raimo, Oikeustieteen tieteenteoria. Suomalainen lakimiesyhdistys 2003.

Sinisalo, Paavo, Poliisin toimivallan määräytymisestä – tutkimus poliisin vallasta ylläpitää yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Suomalainen lakimiesyhdistys 1971.

Ståhlberg, K.J., Irtolaisuus Suomen lain mukaan. Suomen Yliopisto 1893.

Ståhlberg, K.J., Asetus maalaiskuntain kunnallishallinnosta selityksillä varustettuna. Otava 1901.

Ståhlberg, K.J., Kunnallisen itsehallinnon kehittämisestä. Pohjalainen osakunta 1902.

Ståhlberg, K.J., Piirteitä taajaväkisten yhdyskuntain muodostumisesta. Joukahainen 1904, s. 108–121.

Ståhlberg, K.J., Kunnanvaltuuston toimivalta. Lakimies 1/1912, s. 37–42.

Ståhlberg, K.J., Suomen hallinto-oikeus, yleinen osa. Otava 1913 (2 uud. p. 1928).

Ståhlberg, K.J., Ylemmänasteisen itsehallinnon tehtävästä Suomessa. Lakimies 2/1930, s. 182–185.

Ståhlberg, K.J., Kunnan itsepuolustus-oikeus toiseen kuntaan liittämistä vastaan. Lakimies 3/1939, s. 474–477.

Ståhlberg, Krister, Finnish local government in the postwar period: the development of the state - local relationship and the free-commune experiment. Åbo Akademi 1990.

Suksi, Markku, Två språk i kommunalförvaltningen. Tidskrift utgiven av Juridiska föreningen i Finland 5/2012, s. 517–537. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/jft/9069.pdf> (€).

Sutela, Marja, Kunnallisen kansanäänestyksen käyttöala. Vertaileva tutkimus Suomen ja Schleswig-Holsteinin kunnallisten kansanäänestysäännösten tulkinnasta ja käytännöstä. Tampereen yliopisto 1997.

Sutela, Marja, Kunnallinen kansanäänestys de lege ferenda -kannanottoja. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 1/1997, s. 39–49.

Sutela, Marja, The Consultative Municipal Referendum as a Support for Decision-Making in Local Government. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 3/1999, s. 218–230.

Sutela, Marja, Oikeusvertailun mahdollisuudet. Vertailukohteena kunnallinen kansanäänestysinstituutio. Lakimies 1/1999, s. 69–96.

Sutela, Marja, Suora kansanvalta kunnassa – oikeusvertaileva tutkimus kansanäänestyksestä kunnan asukkaiden itsehallinnon toteuttajana. Lakimiesliiton kustannus 2000.

Sutela, Marja, Kuntalaisen roolin muutos: asukkaasta asiakkaaksi – tarkastelukohteena sosiaalihuollon asiakaslähtöisyys. Oikeus 4/2001, s. 418–436. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/oikeus/3523.pdf>.

Sutela, Marja, Yksin, yhdessä vai ostamalla? Näkökulmia kansanvallan toteutumisesta kuntien ulkoistetussa palvelutuotannossa. Teoksessa *Miettinen, Tarmo* (toim.): Kansanvalta. Joensuun yliopisto 2002, s. 113–134.

Sutela, Marja, Sosiaali- ja terveystalvelujen ulkoistaminen. Oikeudelliset reunaehdot. Edita 2003. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/kirjat/5526.pdf> (€).

Sutela, Marja – Savolainen, Marja, Kuntajakoselvittäjän tehtävät ja toimivalta kuntajaotusta muutettaessa – tarkastelukohteena erityisen selvityksen toimittaminen. Joensuun yliopisto 2005.

Talas, Onni, Kotipaikka-oikeus Suomen lain mukaan. Suomen Yliopisto 1905.

Tarasti, Lauri, Perustuslain 124 § ja valtionavustukset. Lakimies 2/2021, s. 229–244. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/lakimies/22871.pdf> (€).

Tarjanne, Tapio, Kansakoulunopettajanviran lakkauttaminen ja sen oikeusvaikutukset. Suomen opettajayhdistys 1932.

Tarjanne, Tapio, Virkasuhteen lakkaaminen Suomen valtionhallinnossa. Suomalainen lakimiesyhdistys 1934.

Tetri, Eija, Kuntien ja valtion välinen neuvottelumenettely. Tampereen yliopisto 1998.

Tiihonen, Paula, Kansalaisten itsehallinnon laajentaminen. Tampereen yliopisto 1986.

Toivonen, Virve-Maria – Muukkonen, Matti – Mäki-Petäjä-Leinonen, Anna, Vanhuspalvelujen laatu ja valvonta – käytäntöä ja uudistamistarpeita. Oikeus 2/2021, s. 209–227. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/oikeus/23528.pdf> (€).

Tolonen, Hannu, Oikeuslähdeoppi. WSOY 2003.

Tornberg, Kyösti, Kuntajako ja kunnallinen pakkoliitos. Suomalainen lakimiesyhdistys 2014.

Tuori, Kaarlo, Julkisesta yksityiseen. Oikeustiede-Jurisprudentia 1998, s. 295–353.

Tuori, Kaarlo, 4.5. Sosiaalioikeus. Teoksessa *Kangas, Urpo* (toim.): Oikeustiede Suomessa 1900–2000. WSLT 1998, s. 397–401.

Tuori, Kaarlo, Oikeuden ratio ja voluntas. WSOYpro 2007.

Tähti, Aarre, Vapaakuntakokeilu ja itsehallinto. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 1/1992, s. 39–56.

Uoti, Asko, Taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset perusoikeudet kunnallisessa päätöksenteossa. Tutkimus lasten hyvinvointipalvelujen oikeudellisesta ohjauksesta ja valvonnasta. Tampereen yliopisto 2003.

Uoti, Asko, Kunnallinen itsehallinto, subjektiiviset oikeudet ja lapsiperheiden palvelujen järjestäminen. Teoksessa *Kultalahti, Jukka – Penttilä, Seppo* (toim.): Oikeus- ja vakuutustiedettä 2006. Tampereen yliopisto 2006, s. 339–377. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/artikkelit/4514.pdf> (€).

Uoti, Asko, Kunnallisten hyvinvointipalvelujen tuottamisen ja tuotteistamisen oikeudellisesta problematiikasta. Teoksessa *Henelund, Jan-Erik* et al. (toim.): Julkista – yksityistä, millaisissa rakenteissa? Offentligt – privat, i hurudana strukturer? Juhlakirja Eija Mäkisen 60-vuotispäiväksi. Universitas Wasaensis 2012, s. 292–306. Saatavissa osoitteesta: https://www.uwasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-408-7.pdf.

Uoti, Asko – Heikkilä, Laura, Kuntapalvelujen tuloksellisuuden arviointi muuttuvan kunnallisen itsehallinnon kontekstissa. Focus Localis 2/2019, s. 24–50. Saatavissa osoitteesta: <https://elektra.helsinki.fi/se/f/2489-6357/47/2/kuntapal.pdf>.

Uotila, Jaakko, Päätösvalan siirtäminen Suomen valtionhallinnossa – sentralisaation ja desentralisaation oikeudellista taustaa koskeva tutkimus. Suomalainen lakimiesyhdistys 1963.

af Ursin, Klaus – Heuru, Kauko, Kunnanjohtajan asema ja johtamisedellytykset. Tampereen yliopisto 1990.

Vahtera, Veikko, Hyvä hallintotapa ja kuntayhtiöiden hallituksen koostumus. Teoksessa *Paloranta, Paula* (toim.): Keskuskauppakamarin liiketapalautakunta 80 vuotta. Alma Talent 2017, s. 319–331.

Vartiainen, Niko, Kuntaliitosten taloudelliset vaikutukset: tutkimus vuosina 2003-2007 toteutettujen kuntaliitosten vaikutuksista liitoskuntien nettokustannuksiin. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 1/2015, s. 37–59. Saatavissa osoitteesta: <https://elektra.helsinki.fi/se/k/0356-3669/43/1/kuntalii.pdf> (€).

Vartiainen, Niko, Kuntaliitosten elinkeinovaikutukset: seurantatutkimus PARAS-hankkeen kuntaliitoksista. Focus Localis 4/2018, s. 8–30. Saatavissa osoitteesta: <https://elektra.helsinki.fi/se/f/2489-6357/46/4/kuntalii.pdf> (€).

Vartiainen, Niko, Suurempi kunta on elinvoimaisempi kunta? Itä-Suomen yliopisto 2021. Saatavissa osoitteesta: https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/26050/urn_isbn_978-952-61-4265-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Vilkkonen, Eero, Hallintotoimen mitättömyydestä. Suomalainen lakimiesyhdistys 1970.

Virikko, Saanareetta, Kunnan johtamisjärjestelmän oikeudellinen perusta. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 4/2016, s. 25–43. Saatavissa osoitteesta: <http://elektra.helsinki.fi/se/k/0356-3669/44/4/kunnanjo.pdf>.

Virikko, Saanareetta, Kunnanjohtajaan kohdistuvan luottamuspuolan tulkinta oikeuskäytännössä. Lakimies 1/2018, s. 153–163. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/lakimies/18572.pdf> (€).

Voutilainen, Tomi – Kurvinen, Evgeniya, Kuntien tietohallinnon järjestäminen – vastuut ja rajoitteet ulkoistamisessa. Edilex 27.5.2015/19. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/artikkelit/15252.pdf> (€).

Voutilainen, Tomi – Sariola, Meri, Tiedonhallinnan vastuut kuntien jätehuollon järjestämisessä. Ympäristöjuridiikka 3–4/2019, s. 8–29. Saatavissa osoitteesta: <https://www.edilex.fi/ymparistojuridiikka/20364.pdf> (€).

Voutilainen, Tomi – Muukkonen, Matti, Sosiaali- ja terveydenhuollon tiedonhallinnan sääntelyn systematiikkaongelmat. Edilex 31.5.2021/35. Saatavissa osoitteesta: <http://www.edilex.fi/artikkelit/23164.pdf>.

Willgren, Karl, Förvaltningsrättens allmänna läror. Söderström & C:o Förlagsaktiebolag 1925.